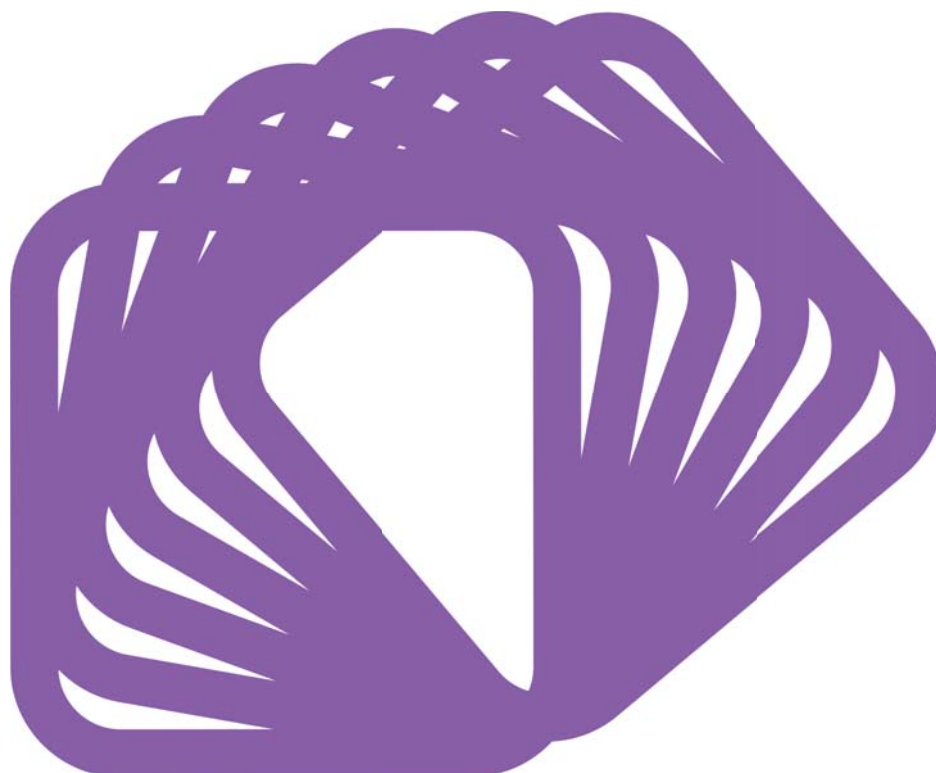

Menneisyys on johdanto: arkistoajattelu vuodesta 1898 ja sen uusi paradigma

Terry Cook
suom. Pekka Henttonen

Sisällys

Suomalaisen käännöksen esipuhe	2
1. Menneisyys on johdanto: arkistojattelu vuodesta 1898 ja sen uusi paradigma	3
1.1. Johdanto.....	3
1.2. Arkistodiskurssin historian mahdollisuudet ja rajoitukset.....	5
1.3. Arkistoperiaatteiden määrittely hollantilaiskirjassa v. 18986	
1.4. Sir Hilary Jenkinson: evidenssin pyhyden julistus	8
1.5. Modernien asiakirjojen äärellä: T. R. Schellenberg ja amerikkalainen näkökulma	12
1.6. Yhteiskunnallinen analyysi ja funktionaalinen seulonta: kohti laajempaa näkökulmaa arkistoihin ...	16
1.7. Proveniensi löydetään jälleen: Kanada ja Australia .	21
1.8. "Arkistot keksitään uudelleen": sähköiset asiakirjat ja arkistoteoria	27
1.9. Johtopäätöksiä	30
1.9.1. Millainen menneisyys on meille johdanto?	30
1.9.2. Mihin menneisyys on johdanto?	33

Suomalaisen käännöksen esipuhe

Terry Cookin artikkeli "What is past is prologue: a history of archival ideas since 1898 and the future paradigm shift" ilmestyi kanadalaisessa *Archivaria*-lehdessä v. 1997 (nro 43, s. 17-63). Artikkelista on muitakin versioita, mutta Cook itse pitää Archivarian tekstiä lopullisena ja auktoritatiivisena.

Kirjoitus on tietysti osin jo vanhentunut. Cook visioi tulevaisuutta, mutta kaikkea hän ei voinut ennakoida. Internetistä artikkelissa on häivähdys, mutta esimerkiksi sosiaalisesta mediasta, Web 2.0 -maailmasta ja pilvipalveluista ei mitään.

Samanlaisia, tiiviitä katsauksia asiakirjahallinnan ammatilliseen diskurssin kehitykseen ei kuitenkaan ole kovin paljon. Alaviitteet auttavat lukijaa pääsemään sisälle kansainväliseen keskusteluun ja keskeisen kirjallisuuden jäljille. Suomen kielellä arkistokirjallisuutta on vain vähän saatavilla. Siksi artikkelin saattaminen suomenkielisen lukijakunnan ulottuville on edelleen tarpeellista.

Kirjoittaja on ystävällisesti antanut luvan käännöksen julkaisemiseen.

Tampereella 12.2.2014

Pekka Henttonen

1. Menneisyys on johdanto: arkistoajattelu vuodesta 1898 ja sen uusi paradigma

1.1. Johdanto

Artikkelissa analysoidaan arkistoajattelua vuoden 1898 hollantilaiskäsikirjan jälkeen. Siinä ehdotetaan, että on syntymässä uudenlainen paradigma. Tärkeimpiä eurooppalaisia, amerikkalaisia ja australialaisia ajattelijointa tarkastellaan heidän aikaansa ja kontekstiaan vasten. Huomio on kirjoittajissa, jotka ovat tunnistaneet muutokset aikansa asiakirjoissa, arkistonmuodostajissa, asiakirjajärjestelmissä ja asiakirjojen käytössä. Lisäksi he ovat nähneet yhteiskunnallisten, kulttuuristen, teknologisten ja filosofisten suuntausten vaikutuksen arkistoteoriaan ja -käytäntöihin. Alan diskurssi muodostuu tästä. Siinä on erotettavissa viisi teemaa. Jos kansakuntien ja yksilöiden historia halutaan säilyttää, perinteiset arkistoperiaatteet on muotoiltava uudelleen niin, että huomio on prosesseissa asiakirjojen sijaan.

Arkistoajattelu on heijastanut teorian ja käytännön vuorovaikutusta kuluneen vuosisadan aikana arkistoammattilaisten yrittäessä säilyttää maailman muistia.¹ Kanadan kansallisarkiston entisen johtajan ja ICA:n presidentti Jean-Pierre Wallot'n mukaan tavoitteena on "elävän muistin rakentaminen nykyhetkelle". Wallot toteaa, että "muistin talot" ovat avain yksilöiden ja kansakuntien kollektiiviseen muistiin ja oikeuksien ja etujen turvaamiseen. Niiden avulla ihmiset voivat saavuttaa hyvinvoinnin, joka syntyy jatkuvuudesta menneisyyteen, tietoisuudesta omista juurista, kuulumisesta johonkin, identiteetistä.² Arkistonhoitajat

¹ Artikkelilla on pitkä historia ja siitä on monia versioita. Monet kollegat ovat vaikuttaneet sisältöön. Alun perin kirjoitus tilattiin v. 1993 International Council on Archivesin 13. kansainväliseen kongressiin, joka pidettiin Beijingissä syyskuussa 1996. Tässä vaiheessa sain monia erittäin hyödyllisiä kommentteja (ks. alla). Lopulta yksi versioista oli valmis toukokuussa 1995 jaettavaksi kongressin osanottajille englanniksi ja kiinaksi. Jotta käännöskulut ICAn virallisille kielille (espanja, saksa, venäjä ja ranska) olisivat pienemmät, toinen, lyhyempi versio, pituudeltaan noin puolet alkuperäisestä, valmistui joulukuussa 1995. Tämä versio muodostaa tämän artikkelin ytimen. Artikkelin on kuitenkin tehty lisäyksiä ykkösversiona. Sitä on myös päivitetty ja täydennetty, siihen on lisätty laajempia selittäviä alaviitteitä ja tekstiä on muokattu enemmän "kanadalaiseksi" asettamalla kanadalainen arkistotraditio laajempaan kansainväliseen kontekstiin. Kolmas, lyhyt versio, jossa olivat vain pääteemat, ja jonka pituus oli noin seitsemäsosa alkuperäisestä artikkelista, laadittiin myös Beijingissä jaettavaksi. Artikkelin loppuluku on osin tästä versiosta. ICAn aikoinaan julkaisema artikkeli on hyvin erilainen, koska siinä ei ole mitään näistä muutoksista. Pidän kuitenkin tätä Archiviariassa julkaistua versiota oikeana ja lopullisena. Kirjoittaessani alkuperäistä tekstiä sain neuvoja 28 ammattilaiselta kuudessa maassa. Kiitän kollegoja usein hyvin laajasti varhaisia luonnoksia kommentoineita kollegoja. Kriitiikki on parantanut artikkelia. Toivottavasti siihen myöhemmin tehdyt muutokset ovat kaikkien hyväksyttävissä. Virheet ovat omiani. Kommentoijat olivat: Australiasta (Glenda Acland, Sue McKemish ja Angela Slatter), Kiinasta (Han Yumei), Alankomaista (Jan van den Broek ja F.C.J. [Eric] Ketelaar), Etelä-Afrikasta (Verne Harris), Yhdysvalloista (David Bearman, Richard Cox, Margaret Hedstrom, Jim O'Toole ja Helen Samuels), Kanadasta (Barbara Craig, Gordon Dodds, Luciana Duranti, Tom Nesmith, Hugh Taylor ja Ian Wilson). Lisäksi Kanadan Kansallisarkistosta kommentoivat kollegani (Gabrielle Blais, Brien Brothman, Richard Brown, Jacques Grimard, Candace Loewen, Lee McDonald, John McDonald, Heather MacNeil, Joan Schwartz ja Jean-Pierre Wallot). Ed Dahlin ja Tim Cookin (Kanadan Kansallisarkisto) korjaukset toimittajina ovat hyödyttäneet artikkelia. Kiitos Jean-Pierre Wallot'le ja Lee MacDonaldille harvinaisesta ylellisyydestä omistautua melko vapaasti tutkimukselle ja kirjoittamiselle. Kiitos myös Sheila Powellille, Archiviarian päätoimittajalle, tämän pitkän artikkelin julkaisemisesta yhtenä kokonaisuutena ja kommenteista.

² Jean-Pierre Wallot, "Building a Living Memory for the History of Our Present: Perspectives on Archival Appraisal", *Journal of the Canadian Historical Association* 2 (1991), s. 263-82, lainaukset, s. 282.

muistavat, että Kreikan mytologiassa Mnemosyne on kaikkien muusien äiti. Mnemosyнен avulla yhteiskunta varttuu terveeseen ja luovaan kypsyyteen.

Kollektiivinen muisti ei kuitenkaan synny ajan myötä sattumalta, eikä tulos ole ristiriidaton. Postmodernit historioitsijat tutkivat nyt prosesseja, jotka ovat määrittäneet, mikä on muistamisen arvoista tai – yhtä tärkeää – tahallisesti tai tahattomasti unohdettua. Kollektiivinen ”muistaminen” ja ”unohtaminen” tapahtuu gallerioiden, museoiden, kirjastojen, historiallisten paikkojen, juhlallisuuksien ja - ehkäpä aivan erityisesti - arkistojen avulla.

Ranskalainen historioitsija Jacques Le Goff on puhunut arkistomuistin poliittisesta aspektista: muinaisista ajoista yhteiskunnassa hallitsevat ovat päättäneet, kuka on saanut puhua ja kuka on ollut pakotettu vaikenemaan niin julkisessa elämässä kuin arkistoasiakirjoissa. Arkistojen institutionaaliset juuret vanhalla ajalla ovat vallan legitimoimisessa ja valtaa vailla olevien marginalisoinnissa. Tämä painotus ei ole kadonnut myöhemmin. Tutkijat ovat nyt todenneet, että keskiajan arkistot kerättiin – ja myöhemmin seulottiin ja rekonstruoiitiin – ei ainoastaan toimimaan todisteina juridisista ja hallinnollisista toimista, vaan myös palvelemaan historiallisia, sakraalisia ja symbolisia tarkoituksia. Näin kävi, jos kyse oli muistamisen ja juhlimisen arvoiksi katsotuista henkilöistä ja tapahtumista. Amerikkalainen historioitsija Gerda Lerner on osoittanut, että naiset on järjestelmällisesti jätetty pois yhteisön muistista ja instituutioista, myös arkistoista. Ensimmäisen maailmansodan asiakirjoja on manipuloitu kätkemään kenttämarsalkka Sir Douglas Haigin osallisuus teurastukseen länsirintamalla. Toisaalla kehitysmaiden arkistonhoitajat ovat kyseenalaistaneet sen, voidaanko länsimaisten kirjallisesti toimineiden byrokraatioiden pohjalta kehitettyjä klassisia arkisto-oppeja soveltaa suullisen muistin säilyttämiseen. Yhteisön muistaminen on kulttuurisidonnaista ja sillä on tärkeitä seurauksia. Kuten tshekkiläinen kirjailija Milan Kundera sanoo, ”kaikki taistelu valtaa vastaan on muistamisen taistelua unohduksen kanssa”.³ Mutta kenen muistamisen? Ja kuka määrää lopputuloksen?

³ Jacques Le Goff, *History and Memory*, käänt. Steven Rendall ja Elizabeth Claman (New York, 1992), s. xvi-xvii, 59-60, ja passim. Keskiajan arkistoista ja niiden tarkoituksista, ks. Patrick J. Geary, *Phantoms of Remembrance: Memory and Oblivion at the End of the First Millennium* (Princeton, 1994), s. 86-87, 177, erityisesti luku 3: "Archival Memory and the Destruction of the Past" ja passim; Rosamond McKitterick, *The Carolingians and the Written Word* (Cambridge, 1989); joidenkin asiakirjojen luonteesta enemmän symboleina kuin todisteina, ks. James O'Toole, "The Symbolic Significance of Archives", *American Archivist* 56 (Spring 1993), s. 234-55. Naisista ja arkistoista, ks. Gerda Lerner, *The Creation of Feminist Consciousness: From the Middle Ages to Eighteen-Seventy* (New York ja Oxford, 1993), passim, erityisesti luku 11: "The Search for Women's History;" ks. myös Anke Voss-Hubbard, "No Documents - No History: Mary Ritter Beard and the Early History of Women's Archives", *American Archivist* 58 (Winter 1995), s. 16-30. Ensimmäisestä maailmansodasta, ks. Denis Winter, *Haig's Command: A Reassessment* (Harmondsworth, 1991), erityisesti viimeinen osa: "Falsifying the Record." Milan Kundera, *The Book of Laughter and Forgetting* (1980), osa I, pääluke ii, sit. Justin Kaplan (toim.) *Bartlett's Familiar Quotations*, 16. painos, (Boston, 1992), s. 761. Keskustelu siitä, miten arkistointia on "kontrolloitu", ks. Terry Cook, "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Postcustodial and Postmodernist Era", *Archives and Manuscripts* 22 (November 1994), erityisesti s. 315-20.

Arkistoammattilaisten kannattaisi lukea muistitutkimusta, vaikka kirjoittajat harvoin käsittelevät arkistoja, lukuunottamatta yllämainittuja teoksia ja Clanchyä. Muistitutkimus asettaa kontekstiin monet arkistoteorian taustalla olevat kyseenalaistamattomat oletukset ja käsitteellistämiset. Ks. esimerkiksi Jonathan D. Spence, *The Memory Palace of Matteo Ricci* (New York, 1984), joka on kiehtova tutkimus Kiinan Ming-dynastian ja 1500-luvun vastauskonpuhdistuksen vuorovaikutuksesta ja lisäksi hyvä johdatus muistamisen taitoon, jonka pitkä historia oli silloin lopuillaan. Ensimmäinen muistia, sen roolia länsimaiden tuhatvuotisessa historiassa ja erilaisia fantastisia muistitekniikoita tarkasteleva teos on Frances A. Yatesin *The Art of Memory* (Chicago, 1966). Sen analyysia jatkaa Mary Carruthers, *The Book of Memory: A Study of Memory in Medieval Culture* (Cambridge, 1990). Siirtymisestä suullisesta muistamisesta kirjallisiin lähteisiin ja arkistoihin ks. Michael Clanchy, *From Memory to Written Record:*

Nämä kysymykset ovat mielestäni arkistojen historiassa keskeisiä. Kuinka arkistot esimerkiksi ovat heijastaneet muuttuvia sosiaalisia realiteetteja ja valtataisteluja rakentaessaan "muistin taloja"? Kuinka arkistolliset taustaoletukset, käsitteet ja strategiat ovat kuvastaneet hallitsevia rakenteita ja ajan yhteisön eetosta? Millä perusteella ja mitä arvoja noudattaen arkistonhoitajat ovat määritelleet, kuka pääsee muistin taloihin ja kuka jää niistä ulos? Tähän vastaamiseksi tarvitaan ammattikunnan intellektuaalista historiaa. Ammattikuntaa muovanneita ideoita ja oletuksia on ymmärrettävä, jos haluamme "muistin talojen" tarkasti heijastavan niitä monimutkaisia yhteisöjä, joita arkistojen oletetaan palvelevan. Arkistohistorialla on myös muuta käyttöä. Kanadalainen arkistokouluttaja Barbara Craig on todennut: "Henkilökohtainen ja ammatillinen identiteetti ovat sidoksissa vahvaan historian käsitykseen. Molemmat syntyvät jatkuvuuden kokemisesta. Jos mitään ei ole jätetty ylpeänä taakse, tulevaisuus on ilman toivoa".⁴ Ilman yhteyttä menneisyyteen tulevat suuntaukset ovat vailla oikeutusta. Jos emme ymmärrä edeltäjiemme älyllisiä kamppailuja, emme pysty oppimaan heidän kokemuksistaan ja olemme tuomittuja toistamaan samat virheet. Kuten Shakespeare sanoi, "menneisyys on johdanto". Meidän on ymmärrettävä oma menneisyytemme ennen kuin voimme kirjoittaa johdannon seuraavaan vuosisataan.

1.2. Arkistodiskurssin historian mahdollisuudet ja rajoitukset

Arkistoalan historiasta voitaisiin, ja siitä pitäisi, kirjoittaa monia teoksia. Arkistoinstituutioissa ovat kohdanneet erilaiset ajatukset ja toteutukset eri kulttuureissa, kieliympäristöissä, eri sukupuolten, kansallisuuksien, välineiden ja toimijoiden vallitessa. Pituudestaan huolimatta tämä kirjoitus tarkastelee arkistojen historiaa vain yhden vuosisadan aikana, sitäkin kanadalaisesta näkökulmasta ja rajoittuen länsieurooppalaiseen traditioon. Silti uskoisin sen analyttisestä lähestymistavasta olevan apua myös laajemmin tarkasteltaessa arkistojen menneisyyttä.

Mielestäni arkistojen historiaa ei voida analysoida tarkastelematta kunkin hetken arkistodiskurssia. Analysointi vaatii niiden ammatillisten keskustelujen läpikäyntiä, joita tuon ajan tärkeimmät ammatilliset kävivät toistensa kanssa. Se vaatii näiden keskustelujen kuuntelua uudelleen ymmärtäen, mikä oli konteksti silloin ja mikä se on nyt, mitkä olivat silloiset oletukset, ideat ja käsitteet.

Tästä näkökulmasta "arkistoteoria" ja "arkistoteoreetikot" eivät ole kiinteä ja muuttumaton joukko ajatuksia ja niiden puolustajia. Sellainen ajatus on 1900-luvun lopulla positivistinen ja

England, 1066-1307, 2nd ed. (Oxford and Cambridge MA, 1993), vaikkakin Patrick Geary (ks. aiempaa viittausta) kyseenalaistaa joitain Clanchyn tulkinnoista. Siitä, miten menneisyyttä on käytetty konstruoimaan muistia tämänhetkisen tilanteen puolustamiseksi, on useita tutkimuksia: pioneerityö on Eric Hobsbawnin ja Terence Rangerin (toim.) *The Invention of Tradition* (Cambridge, 1983). Kolme parhaiten tunnettua ovat David Lowenthal, *The Past is a Foreign Country* (Cambridge MA, 1985), Michael Kammen, *Mystic Chords of Memory: The Transformation of Tradition in American Culture* (New York, 1991) sekä John Bodnar, *Remaking America: Public Memory, Commemoration, and Patriotism in the Twentieth Century* (Princeton, 1992). Biokemistit, psykologit, runoilijat, kirjallisuusarvostelijat ja filosofit ovat kiinnostuneet muistista historioitsijoiden (ja toivoakseni arkistoammattilaisten) kanssa: mitä se on, kuinka se toimii ja miksi se toimii siten kuin toimii muistettaessa ja unohdettaessa. Töistä voisi koota kirjaston. Lyhyt ja selkeä johdatus on Mary Warnockin *Memory* (London ja Boston, 1987).

⁴ Barbara Craig, "Outward Visions, Inward Glimpse: Archives History and Professional Identity", *Archival Issues* 17 (1992), s. 121. Paras argumentti sille, miksi arkistoammattilaisten täytyisi tutkia historiaansa on Richard J. Coxin "On the Value of Archival History in the United States" (alunperin 1988), teoksessa Richard J. Cox, *American Archival Analysis: The Recent Development of the Archival Profession in the United States* (Metuchen, N.J., 1990), s. 182-200. Ikävä kyllä harvat ovat seuranneet Coxin neuvoa. Se on outoa, kun useimpien tausta kuitenkin on historiantutkimuksessa.

vanhentunut. Kuluneen vuosisadan aikana arkistoajattelu on jatkuvasti kehittynyt ja muuttunut, koska niin asiakirjat, niitä luovat organisaatiot, asiakirjojen luomat järjestelmät, käyttäjät kuin laajat kulttuuriset, juridiset, tekniset, sosiaaliset ja filosofiset suuntaukset ovat radikaalisti vaihtuneet. Ajatukset ovat heijastaneet näitä tekijöitä. Usein samat ideat on löydetty myöhemmin uudestaan toisaalla, joskus ne ovat säilyneet muokattuina vallalla sukupolvesta toiseen. Parhaat arkistoteoreetikot ovat kysyneet tunnistamaan ja tuomaan julki yhteiskunnan muutokset sekä tarkastelemaan niiden vaikutusta arkistoteoriaan ja arkistokäytäntöihin. Tämä muodostaa kollektiivisen diskurssin, ammatillista käytäntöä elävöittävän metatekstin tai kertomuksen, joka on arkistoajattelun historian ydin.

Tarkastellessani tämän vuosisadan arkistodiskurssia vuoden 1898 kuuluisan käsikirjan jälkeen rajoitun keskeisimpiin eurooppalaisiin, pohjoisamerikkalaisiin ja australialaisiin ajattelijoihin, joiden työt ovat saatavilla englanniksi. Lisäksi keskityn ennen kaikkea arkistotyön kahteen peruspilariin, joihin kulttuurin, välineiden ja teknologian muutokset ovat vaikuttaneet; arvomääritykseen sekä asiakirjojen järjestämiseen ja kuvailuun. Myös säilytyskeinoista, arkistojen toiminnasta ja asemasta säilytyspaikkoina on esimerkiksi käyty vilkasta keskustelua. Olen paikoin kiinnittänyt erityisesti huomiota kanadalaisiin käytäntöihin länsieurooppalaisen kehityksen osana. Tietysti myös tämän maantieteellisen ja kielellisen alueen ulkopuolella on monenlaisia traditioita. Se on kuitenkin tavallaan merkityksetöntä, koska väitteeni on, että rajoittuneisuudestaan huolimatta analyysi paljastaa arkistoprofessiossa yleismaailmallisia suuntauksia. Vaikka annan puheenvuoron vain tietyille kirjoittajille yhdellä kielellä, käsiteltävät teemat ulottuvat yli kansallisten ja kielellisten rajojen. Ne ovat uskoakseni ajankohtaisia kaikille ammatillisille.

1.3. Arkistoperiaatteiden määrittely käsikirjassa v. 1898

Samuel Muller, Johan Feith ja Robert Fruin julkaisivat kuuluisan käsikirjansa *Manual for the arrangement and description of archives* lähes sata vuotta sitten. Se ei tietysti ilmestynyt 1890-luvulla tyhjästä. Arkistoja oli ollut eri muodoissa jo vuosisatoja, mutta ellei joitain epämääräisiä ennakkotapauksia oteta huomioon, nykyaikaiset arkistoperiaatteet *per se* muotoiltiin vasta 1800-luvun Ranskassa ja Saksassa.⁵ Silti, ironista kyllä, ajatukset eivät tulleet 1900-luvun alussa maailmanlaajuisesti tunnetuiksi ranskalaisten tai saksalaisten kirjoittajien ansiosta vaan asialla olivat enemmän hollantilaiset, englantilaiset ja italialaiset arkistoammattilaiset.⁶ Käsikirjalla oli suuri vaikutus, koska se oli lajissaan ensimmäinen ja tavoitti monet arkistoammattilaiset käänöksinä mm. ranskan, saksan, englannin, italian ja portugalin kielille.

⁵ Parhaat englanninkieliset katsaukset historiaan ovat: Michel Duchein, "The History of European Archives and the Development of the Archival Profession in Europe", *American Archivist* 55 (Winter 1992), s. 14-24, ja Luciana Duranti, "The Odyssey of Records Managers", teoksessa Tom Nesmith (toim.), *Canadian Archival Studies and the Rediscovery of Provenance* (Metuchen, N.J., 1993), s. 29-60. [Durantin katsaus arkistojen historiaan on julkaistu myös kahdessa osassa toisaalla v. 1989, ks. "The Odyssey of Records Managers. Part I: From the Dawn of Civilization to the Fall of Roman Empire", *Records Management Quarterly* 23(3); "The Odyssey of Records Managers. Part II: From the Middle Ages to Modern Times", *Records Management Quarterly* 23(4), suom. huom.] Niiden lähdeluetteloista löytyy lisää kirjallisuutta myös muilla kielillä. Lisäksi hyödyllinen on James Gregory Bradsherin ja Michele F. Pacificon, "History of Archives Administration" teoksessa James Gregory Bradsher (toim.), *Managing Archives and Archival Institutions* (Chicago, 1988), s. 18-33, samoin kuin useat esseet kansallisista arkistotraditioista, jotka on julkaistu teoksessa Oddo Bucci (toim.), *Archival Science on the Threshold of the Year 2000* (Macerata, Italy, 1992). Tuore katsaus ammatin luonteeseen ja historiaan on James M. O'Toole, *Understanding Archives and Manuscripts* (Chicago, 1990).

⁶ Duchein, "History of European Archives", s. 19.

Muller, Feith ja Fruin laativat käsikirjansa Hollannin arkistoyhdistykselle yhteistyössä Alankomaiden valtionarkiston ja sisäministeriön kanssa. Jokainen käsikirjan sadasta säännöstä käytiin yhdistyksessä läpi 1890-luvulla. Kuten komiteatyössä ainakin, tekstissä on huolellisesti valittuja esimerkkejä ja varauksia. Itse säännöt on esitetty ponnekaasti. Käsikirjasta paljastuvat Mullerin opiskellessa Pariisiin *École des chartes* -arkistokoulussa v. 1873 saamat vaikutteet. Samoin siinä on huomioitu Saksasta tuotu *provenienssin* käsite, jota oli jo sovellettu hollantilaisiin arkistoihin.

Hollantilaisten tärkein panos on siinä, että he muotoilivat arkistojen luonnetta ja käsittelyä koskevat keskeiset periaatteet ("säännöt"). Ensimmäiselle säännölle oli "kaiken muun perustuttava". Sen mukaan arkisto on "hallintoelimen tai sen virkailijan virkatoiminnassa vastaanottamien kirjallisten dokumenttien, piirrosten ja painotuotteiden kokonaisuus - -". Säännöt kahdeksan ja kuusitoista ovat klassisen arkistoteorian peruspilarit: näin määritelty arkisto "on pidettävä huolellisesti erillään" sekoittamatta sitä muiden arkistonmuodostajien asiakirjoihin ja sijoittamatta sitä keinotekoiseen järjestykseen ajan, maantieteen tai aiheen mukaan. Arkiston järjestyksen "on pohjaututtava kokoelman alkuperäiseen rakenteeseen, joka pääosin vastaa kokonaisuuden luoneen hallinto-organisaation rakennetta". Näin säännöissä tuotiin yksinkertaisesti ilmi *provenienssin* ja alkuperäisen järjestyksen periaatteet. Jälkimmäinen sääntö alkuperäisen ryhmittely- ja luokitusjärjestelmän kunnioittamisesta ja tarvittaessa palauttamisesta oli hollantilaisten kirjoittajien mielestä "kaikkein tärkein - - josta kaikki muut säännöt seuraavat". Hollantilaiset uskoivat, että asiakirjojen hallinnollisen kontekstin selventäminen, mikä oli arkistoille keskeistä, kävisi helpoiten kunnioittamalla alkuperäistä järjestystä.⁷

Käsikirja oli omana aikanaan uraa uurtava, mutta nyt se näyttää rajoittuneelta. Nimensä mukaisesti teos käsitteli ensisijaisesti järjestämistä ja kuvailua. Arvonmäärityksestä ja seulonnasta, sellaisina kuin ne nykyisin ymmärretään, teos kertoo vain vähän. Käsikirja käsitteli valtion, hallinnon ja yhteisöjen asiakirjoja ja niiden siirtoa päätearkistoihin siten että alkuperäinen järjestys ja ryhmittely säilytetään. Yksityishenkilöiden asiakirjat sivuutettiin ja jätettiin kirjastonhoitajien huoleksi. Kirjoittajien kokemukset perustuivat pysyvien hallinto-organisaatioiden osastoittain kirjattuihin aineistoihin sekä keskiaikaisiin asiakirjoihin, joiden määrä oli rajallinen ja joita voitiin analysoida diplomatiikan keinoin. Siksi oli luontevaa olettaa, että arkiston alkuperäinen rakenne heijastaisi pääpiirteissään aina sen luoneen hallinto-organisaation rakennetta.⁸

Moderneissa organisaatioissa näin ei enää ole. Niissä on lukuisia erilaisia asiakirjajärjestelmiä eri alayksiköissä. Siksi syntyvä arkisto ei vastaa sen enempää arkistonmuodostajan organisaatorakennetta kuin sen tehtäviäkään. Lisäksi tietotekniikan ja viestintäyhteyksien kehitys on voimakkaasti lisännyt desentralisaatiota ja informaation diffuusiota. Tehtävät ylittävät kaikki rakenteelliset ja organisatoriset raja-aidat. Tämä on vaikeuttanut kuvailun ja

⁷ S. Muller, J.A. Feith ja R. Fruin, *Manual for the Arrangement and Description of Archives* (1898), 2. s. käänös (1940) Arthur H. Leavitt (New York, uud.julk. 1968), s. 13-20, 33-35, 52-59. Käsikirjan historian on parhaiten englanniksi kertonut Marjorie Rabe Barritt, "Coming to America: Dutch Archivistiek and American Archival Practice", *Archival Issues* 18 (1993), s. 43-54. Olen käyttänyt Barritin modernisoitujen termien sijasta vuoden 1940 käänöstä. Tuoreempia kirjoituksia ovat Cornelis Dekker, "La Bible archivistique néerlandaise et ce qu'il en est advenu", teoksessa Bucci, *Archival Science on the Threshold*, s. 69-79. Paras lähde hollantilaiskoulmikon elämästä ja heidän keskinäisistä, joskus vähemmän onnellisista, suhteista on Eric Ketelaarin, "Muller, Feith and Fruin", *Archives et bibliothèques de Belgique* 57 (nos. 1-2, 1986), s. 255-68.

⁸ Lainaus on Frank Upwardilta, joka tekee tämän huomion kirjoituksessaan "In Search of the Continuum: Ian Maclean's 'Australian Experience' Essays on Recordkeeping", teoksessa Sue McKemmish ja Michael Piggott (toim.), *The Records Continuum: Ian Maclean and Australian Archives First 50 Years* (Clayton, 1994), s. 110-30.

luetteloinnin sovittamista sähköisiä asiakirjoja koskeviin strategioihin ja arvonmäärittämiseen. Niin arvonmäärittäminen kuin toimintaprosessien uudelleenorganisointi ja tietojärjestelmien suunnittelu edellyttävät nopeasti muuttuvien hallintorakenteiden, tehtävien ja toimintojen ymmärtämistä. Tätä ymmärrystä ei voi enää saada tarkastelemalla yksinomaan asiakirjoja, kuten hollantilaiset kuvailua ja luettelointia varten neuvoivat.

Hollantilaiset kuvasivat tarkoin aikansa arkistoja ja hallintorakenteita. He muotoilivat ajatukset tämän pohjalta. Periaatteista on joskus pidetty hallintorakenteiden muuttuessa liian tiukasti kiinni. Ajatuksia on tulkittu turhan kirjaimellisesti. Tämä ei ole kirjoittajien vika, vaan osoittaa ajatusten vakuuttavuutta. Kirjoittajat olivat itse vaatimattomia. He kuvasivat työtään "ikävyystyttäväksi ja pikkutarkaksi". Realistisesti ja hyväntahtoisesti käsikirjassa todetaan, ettei sen haluta "lepäävän ikeen lailla kollegoiden hartioilla". Poikkeamista yksityiskohdissa tai jopa sääntöjen olennaisista osista ei pidetty käsikirjassa pahana. Käsikirjan säännöt ovat sittemmin saaneet tukea, samalla kun niistä on myös poikettu.⁹ Hollantilaiskäsikirja on tärkeä, koska se kodifioi eurooppalaisen arkistoteorian ja muotoili menetelmät arkistojen käsittelyssä. Ernst Posner on todennut, että käsikirja antoi siunauksen edellisen vuosisadan aikana eri puolilla vähitellen syntyneille ajatuksille, jotka sitten hyväksyttiin v. 1910 ensimmäisessä kansainvälisessä arkistokonferenssissa Brysselissä.¹⁰ Vielä vuonna 1956 amerikkalainen Theodore R. Schellenberg kutsui hollantilaiskäsikirjaa "nykyaikaisen arkistonhoitajan raamatuksi".¹¹ Sekä Schellenberg että englantilainen Sir Hilary Jenkinson loivat omat teoksensa hollantilaisten pohjalle. Sekä suoraan, että Schellenbergin ja Jenkinsonin välityksellä, Muller, Feith ja Fruin ovat vaikuttaneet laajasti arkistoalan teoriaan ja käytäntöön.

1.4. Sir Hilary Jenkinson: evidenssin pyhyden julistus

Kaksikymmentäneljä vuotta hollantilaiskäsikirjan jälkeen ilmestyi seuraava merkittävä teos, Hilary Jenkinsonin esitys arkistoteoriasta ja -käytännöistä. Jenkinsonin näkemyksestä arkistoista puolueettomina todisteina, joita arkistonhoitajat vartioivat, on syystä tullut ammattikunnan tunnushuuto. Kirjoituksissaan Jenkinson esittää saman ajatuksen peräti neljä kertaa.¹² Hän toteaa:

Arkistonhoitajan tehtävä on palvella. Hän on olemassa tehdäkseen toisten työn mahdolliseksi ... Hänen uskontunnustuksensa on todistusvoimaisuuden pyhyys, hänen tehtävänsä suojella jokaista todisteen hitusta haltuunsa uskotuissa asiakirjoissa, päämääränsä palvella kaikkia tietoa haluavia, ilman ennakkoluuloja tai taka-ajatuksia

⁹ Muller, Feith ja Fruin, Manual, s. 9 (kirjoittajien alkuperäinen esipuhe). Hollantilaiset olivat edelläkävijöitä myös hallinnon vaikutuksen tunnustamisessa asiakirjahallintaan. Siksi he muotoilivat uudelleen käsikirjan periaatteita ja laajensivat niitä. Valitettavasti samaa joustavuutta ei ole löytynyt aina myöhemmin. Hollantilaisten tekemistä muutoksista, ks. Herman Hardenberg, "Some Reflections on the Principles for the Arrangement of Archives", teoksessa Peter Walne (toim.), *Modern Archives Administration and Records Management: A RAMP Reader* (Paris, 1985), s. 111-14. Eric Ketelaarin mukaan Theodoor Van Riemsdijk ennakoiki käsikirjan ajatuksia ja esitti, että toiminnan ja organisaation analyysin tulisi olla arkistoteorian pohjana. Hänet sivuutettiin, mikä "hidasti arkistoteorian kehitystä pitkän aikaa". Ks. "Archival Theory and the Dutch Manual", *Archivaria* 41 (Spring 1996), s. 31-40.

¹⁰ Ernst Posner, "Some Aspects of Archival Development Since the French Revolution", teoksessa Ken Munden, (toim.), *Archives and the Public Interest: Selected Essays by Ernst Posner* (Washington, 1967), s. 31, Lawrence D. Geller, "Joseph Cuvelier, Belgian Archival Education, and the First International Congress of Archivists, Brussels, 1910", *Archivaria* 16 (Summer 1983), s. 26.

¹¹ Lainausta teoksesta Barritt, "Coming to America", *Archival Issues*, s. 52.

¹² "Memoir of Sir Hilary Jenkinson", teoksessa J. Conway Davies, *Studies Presented to Sir Hilary Jenkinson, C.B.E., LL.D., F.S.A.* (London, 1957). Tämä on paras Jenkinsonin elämäkerta. Sitä täydentää Richard Stapleton, "Jenkinson and Schellenberg: A Comparison", *Archivaria* 17 (Winter 1983-84), s. 75-85.

... Hyvä arkistonhoitaja on kenties epäitsekkäin totuudenvaalija, mitä nyky maailma tuntee.

Jos asiakirjat ovat hallinnon tahattomia sivutuotteita, tapahtumista ja toiminnasta sellaisenaan jääviä todistuskappaleita, niihin ei Jenkinsonin mielestä voitu jälkikäteen kajota vaarantamatta asiakirjojen luonnetta puolueettomina todisteina. Jos arkisto oli arkistonmuodostajan asiakirjojen orgaaninen kokonaisuus, minkä tahansa asiakirjan irrottaminen siitä oli rikkomus hollantilaisten määrittelemiä periaatteita vastaan. Jos asiakirjojen koskemattomuus haluttiin säilyttää, arkistonhoitajan osallistuminen arvonmääritykseen oli siis täysin mahdotonta. Oman harkintavallan käyttö, jonka Jenkinson tiesi väistämättä sisältyvän arvonmääritykseen, tahraisi arkiston arvon puolueettomana todisteena, samoin päätös säilyttää jotakin sen todellisen tai oletetun tutkimuskäytön mukaan. Arkistonhoitajan tehtävä oli vain säilyttää asiakirjoja, ei valikoida niitä, mikä näkyi myös hänen virkanimikkeestään (*"keeper"*). Jenkinson sai ensimmäisen maailmansodan asiakirjatulvasta toisenlaisen näkökulman kuin hollantilaiset, mutta hän ei koskaan tuntenut oloaan mukavaksi arvonmäärityksen tai asiakirjojen valikoinnin parissa, vaikka tekikin joitain varovaisia myönnytyksiä siihen suuntaan myöhemmin.

Jenkinsonin ratkaisu oli sysätä asiakirjojen karsimistehtävä arkistonmuodostajalle: hallintoviranomainen olisi ainoa asiakirjoja tuhoava ja valikoiva taho. Arkistonhoitaja ottaisi jäljelle jääneen vähän haltuunsa ja huolehtisi siitä mitään hävittämättä, samaan tapaan kuin Jenkinsonin päivinä säilytettiin keskiaikaisia ja varhaisia hallintoasiakirjoja. Jenkinson oli huolissaan siitä, että arkistonmuodostaja ei seuloisi aineistoja riittävästi, että asiakirjoja hävitettäisiin liikaa, tai että toiminnasta haluttaisiin antaa vääristynyt tai yksipuolinen kuva, mutta hänellä ei ollut tähän tyydyttävää ratkaisua.

On totuuden nimessä lisättävä, että Jenkinson kannusti arkistonhoitajia toimimaan rajoitetusti "arkiston tuottajana". Hän laati hallinnolle ohjeita, joiden avulla korkealaatuisia arkistoja voitaisiin luoda ja säilyttää tulevaisuutta varten. Ohjeiden avulla arkistot olisivat autenttisia ja puolueettomia samalla tavoin kuin Jenkinson uskoi menneiden arkistojen olevan. Tämä oli hyödyllinen askel, muttei tyydyttävä ratkaisu arvonmäärityksen ongelmaan. Jenkinson piti ratkaisemattomana sitä, miten osallistuminen "arkistojen tuottamiseen" – mikä edellytti "tärkeämpien" hallintoelinten ja toimintojen erottamista muista – voitiin sovittaa hänen yleislinjaansa. Erottelu on modernin arvonmäärityksen perusta, mutta puolueeton arkistonhoitaja ei voinut sitä tehdä. Koska Jenkinson oli aina johdonmukainen, hän myönsi olevansa "vailla ehdotuksia tässä suhteessa". Jenkinson ei täysin ymmärtänyt, että jo rajoitettu ohjeiden antaminen vaaransi asiakirjojen viattomuuden. Kyse ei enää ollut täysin luonnollisesta ja puhtaasta joukosta asiakirjoja, joita hallinto oli sen tarpeiden mukaan kerännyt, käyttänyt ja organisoanut.¹³

Amerikkalainen arkistonhoitaja Gerard Ham on kommentoinut Jenkinsonia oikein, mutta tylästi: "pysyvästi säilytettävien asiakirjojen valikoimisen jättäminen arkistonmuodostajalle ratkaisee asian kompleksisuudesta, asiakirjojen lyhytikäisyydestä ja määrästä seuraavat ongelmat jättämällä ne huomiotta".¹⁴ Jenkinsonin lähestymistapa oikeuttaisi (epäilemättä

¹³ Hilary Jenkinson, *A Manual of Archive Administration* (Lontoo, 1968, vuoden 1937 toisen uudistetun painoksen uudelleenjulkaisu), s. 149-55, 190.

¹⁴ F. Gerald Ham, *Selecting and Appraising Archives and Manuscripts* (Chicago, 1993), s. 9. Jopa muuten Jenkinsonille hyvin suopeat arkistoammattilaiset vastustivat hänen käsityksiään arvonmäärityksestä; Jenkinsonin kunniaksi julkaistuissa juhla kirjoituksissa Kanadan ja Australian johtavat arkistoammattilaiset korostivat Jenkinsonin

hänen itsensä kauhuksi) esimerkiksi Richard Nixonin tai George Bushin poistamaan julkisesta tarkastelusta kaiken heidän virkatoimistaan epäedullisesti kertovan. Se vaarantaisi toiminnan todennettavuuden ja historiallisen tiedon demokratioissa. Äärimmillään Jenkinsonin lähestymistapa jättää arkistoperinnön hallinnon oikkujen ja valtion ideologian armoille. Näin kävi Neuvostoliitossa, jossa provenienssia murennettiin luomalla yksi valtiollinen arkistofondi ja yksittäisillä asiakirjoilla oli arvoa vain niiden tukiessa "virallista" historiantulkintaa.¹⁵

Kuvailun ja luetteloinnin alueella Jenkinson otti käyttöön käsitteen "arkistoryhmä" (*archive group*), joka on, jos ei periaatteessa, niin ainakin tulkinnaltaan jotain muuta kuin eurooppalainen arkistofondi, *fonds d'archives*. Jenkinson piti asiakirjaryhmää arkistofondia kattavampana. Arkistoryhmä oli kokonaisuus. Sen muodostivat asiakirjat, jotka hallinto oli synnyttänyt "itsessään täydellisenä ja itsenäisenä orgaanisena kokonaisuutena ilman muita auktoriteetteja sille tavallisesti kuuluvissa asioissa". Tämä määritelmän mukaan arkistoon kuuluivat yhden viranomaisen tai hallinnonalan kaikki asiakirjat. Jenkinson myönsi, että hyvin laajan viranomaisen arkistoryhmä saattaisi sisältää "fondeja toistensa sisällä". Myöhemmät kuvailustandardien laatijat ovat tämän toisinaan unohtaneet. On tärkeää huomata Jenkinsonin käyttämät sanavalinnat: hän puhuu hallintoyksiköstä olemassa olleena orgaanisena kokonaisuutena. Se osoittaa, että Jenkinsonin painopiste oli sama kuin hollantilaisilla: huomio oli keskiajan ja uuden ajan alun aineistoissa; asiakirjat ovat periytyneet menneisyydestä, asiakirjasarjat lakanneet täydentymästä ja arkistonmuodostajat rakenteeltaan stabiileja ja kadonneita. Jenkinsonille ei tullut mieleen, että vielä toiminnassa olevien organisaatioiden muuttuvat rakenteet ja arkistoon siirrettyjen sarjojen vajavaisuus voisivat tuoda arkistoryhmälle vaikeuksia.¹⁶

Jenkinson tuli vuonna 1906 Lontoon Public Record Officen palvelukseen, jossa hän työskenteli lähes pelkästään keskiaikaisten ja varhaisten valtiollisten asiakirjojen parissa. Tämä auttaa ymmärtämään, miksi hän korosti asiakirjojen juridisuutta, pysyvää luonnetta, staattisuutta ja täydellisyyttä. Siinä heijastuu myös sotia edeltävä brittiläinen virkamieskulttuuri. Jenkinsonin usko hallintovirkamiesten kykyyn päättää sivistyksen ja hyvän koulutuksen turvin neutraalisti asiakirjojen säilyttämisestä perustui tähän kulttuuriin. Meidän maailmamme valehtelevat presidentit ja korruptoituneet komissaarit olisivat Jenkinsonille vieraita ja vastenmielisiä. Jenkinson oli historiantarkistuksessa vallalla olleen empiristisen positivismin kasvatti. Tämä

lähestymistavan tuomia vaikeuksia: ks. W. Kaye Lamb, "The Fine Art of Destruction", s. 50-56, ja Ian Maclean, "An Analysis of Jenkinson's 'Manual of Archive Administration' in the Light of Australian Experience", s. 150-51, molemmat teoksessa Albert E. J. Hollaender, (toim.), *Essays in Memory of Sir Hilary Jenkinson* (Chichester, 1962).

¹⁵ Ks. Patricia Kennedy Grimsted, *Archives and Manuscript Repositories in the USSR: Moscow and Leningrad* (Princeton, 1972), s. 23-60, ja vielä selkeämmin tuore *Intellectual Access and Descriptive Standards for Post-Soviet Archives: What Is to be Done?*, International Research and Exchanges Board preliminary preprint version (Princeton, March 1992), s. 9-23. Grimstedin mukaan 1930-luvulta alkaen (s. 10) arkistoammattilaisten oli "korostettava marxilais-leninististä historiakäsitystä ja tuotava esille luokkataistelun ja työtätekevien massojen voiton elementit. Jos arkistoammattilaiset yrittivät kuvata aineistoja 'objektiivisesti' tai pitäytyä vain tosiasioihin osoittamatta dokumenttien kertovan valtaapitävien vastaisesta taistelusta, heitä erotettiin. Puolueen hyväksymien teemojen ulkopuolelle jäivät asiakirjat jätettiin kuvailematta. Niiden luonnetta tai alkuperää ei dokumentoitu."

¹⁶ Jenkinson, *Manual of Archive Administration*, s. 101-2. Jenkinsonin käsitykset elävät edelleen brittiläisissä arkistokäytännöissä. "Arkistoryhmän" sijasta nykyisin puhutaan vain "ryhmästä", mutta termillä on edelleen Jenkinsonin antama laaja sisältö. "Arkistoryhmä" sitä vastoin liittyy nykyisin vieläkin laajempiin temaattisiin kategorioihin. Ks. Michael Cook, *The Management of Information from Archives* (Aldershot, 1986), s. 85-87, ja viides luku, erityisesti esimerkit sivulla s. 92. Jenkinsonin ajatusten kontekstia ja niiden vaikutusta (sekä heikkouksia) on hyvin analysoinut Michael Roper, "The Development of the Principles of Provenance and Respect for Original Order in the Public Record Office", teoksessa Barbara L. Craig (toim.), *The Archival Imagination: Essays in Honour of Hugh A. Taylor* (Ottawa, 1992), s. 134-49.

näky käsitteessä asiakirjoissa esiin tulevasta "totuudesta", jota arkistoammattilainen puolueettomasti säilyttää ja vaalii.

Jenkinsonin näkemykset arvonmäärityksestä eivät enää sovi asiakirjoihin tai siihen, mitä yhteiskunta odottaa arkistoilta. Ratkottaessa nykykuvailun ongelmia ajatukset hallinnon pysyvyydestä tai asiakirjojen kiinteästä järjestyksestä eivät myöskään ole hyödyllisiä. Jenkinsonin kuvaus asiakirjojen luonteesta evidenssinä inspiroi kuitenkin edelleen arkistoammattilaisia. Hänen ajatuksensa ovat kokeneet renessanssin erityisesti Australiassa ja Kanadassa, mutta myös yleensä piireissä, joissa kehitetään sähköisten asiakirjojen teoriaa. Niille hyvin lyhytikäiset, virtuaaliset asiakirjat, kontekstistaan irrotettu informaatio sekä lisääntyvässä määrin asiakirjojen häikäilemätön tuhoaminen ja umpimähkäinen tuhoutuminen ovat arkipäivää.¹⁷ Uusjenkinsonilaisten on seurattava opettajansa henkeä, ei sanojen kirjainta.

Eurooppalaisesta arkistoajattelusta ennen vuotta 1930 paljastuu kaksi seikkaa: arkistolliset periaatteet johdettiin pääasiallisesti vanhempien asiakirjojen järjestämisestä ja kuvailusta ja periaatteet olivat hyvin sidoksissa aikaan, paikkaan ja asiakirjoihin. Tämä näkyy myös italialaisen teoreetikon Eugenio Casanovan työstä, jona on pääosin vuodelta 1928. Kuten Jenkinson ja hollantilaiset, myös Casanova heijasti 1800-luvun ja varhaisen 1900-luvun henkisiä virtauksia. Oddo Buccin mukaan Casanova "antoi oppiaineelle empiirisen silauksen, rakensi siitä deskriptiivisen tieteen soveltaen sitä positivistisen historiankirjoituksen tarpeisiin, joka edellytti faktoja, ei käsiteanalyysia...". Tällainen positivistinen historiankirjoitus ja "tosiasioihin" perustuva empirismi ovat nyt 1900-luvun lopulla olleet jo pitkään huonossa huudossa. Buccin on todennut, että yhteiskunnan muutokset "heikentävät käyttäytymissäntöjä ja -normeja sekä samalla rikkovat asiakirjojen luomista, säilytystä ja käyttöä ohjaavia prosesseja". Buccin mielestä on selvää, että suuret muutokset arkistokäytännöissä ovat yhä vaikeammin sovitettavissa klassisiin arkistoperiaatteisiin. Mitä Buccin sanoo Casanovasta, pätee yhtä hyvin Jenkinsoniin ja hollantilaisiin: arkistolliset periaatteet eivät pysy samanlaisina, vaan ne heijastavat aikaansa historian, kirjallisuuden ja filosofian lailla. Jokainen sukupolvi tulkitsee ne uudelleen.¹⁸

¹⁷ Esimerkiksi australialaisten avoin jenkinsonilaisuus käy ehkä parhaiten esille seuraavista: Sue McKemish, "Introducing Archives and Archival Programs", teoksessa Judith Ellis (toim.), *Keeping Archives*, 2nd ed. (Port Melbourne, 1993), s. 1-24, Sue McKemish ja Frank Upward (toim.), *Archival Documents: Providing Accountability Through Recordkeeping* (Melbourne, 1993), Sue McKemish ja Frank Upward, "Somewhere Beyond Custody", *Archives and Manuscripts* 22 (May 1994), s. 138-49, ja kaikkein selvimmin Glenda Acland, "Archivist — Keeper, Undertaker or Auditor?", *Archives and Manuscripts* 19 (May 1991), s. 9-15. Kanadassa suorasukaisin julistus on Heather MacNeilin, "Archival Theory and Practice: Between Two Paradigms", *Archivaria* 37 (Spring 1994), s. 6-20. Kanadalaisesta uusjenkinsonilaisesta arvonmäärityksestä, ks. Luciana Duranti, "The Concept of Appraisal and Archival Theory", *American Archivist* 57 (Spring 1994), s. 328-44. Australiassa uusjenkinsonilaiset seuraavat enemmän mestarinsa henkeä, Kanadassa hänen sanojaan. Jenkinsonilaisten pitäisi muistaa, että jopa Jenkinsonin mielestä arkistoammattilaiset, joihin "aiheettomasti" vaikuttivat hallinnon ja instituutioiden huolet, olivat "typeryksiä - - tutkijoiden tarpeiden tuli olla viime kädessä määrävä tekijä". Samassa kirjeessä professori F.M. Powickelle Oxfordiin, 22 tammik. 1946 Jenkinson sanoo myös, ettei "kukaan arkistoammattilainen voi hoitaa tehtäviään tehokkaasti, jollei hän opettele tarkoituksellisesti vähän historiaa ja vahingossa paljon historiaa - - Olisi epäviisasta estää arkistoammattilaista toteuttamasta taipumustaan historiantutkijana". Lainausta: Laura Millar, "The End of 'Total Archives?': An Analysis of Changing Acquisition Practices in Canadian Archival Repositories", (Ph.D. väitöskirja, University of London, 1996), s. 255.

¹⁸ Olosuhteista Italiassa ja Casanovan työstä, katso Buccin, "The Evolution of Archival Science", s. 17-43. Lainaukset ovat s. 34-35 ja Buccin johdannosta, s. 11.

1.5. Modernien asiakirjojen äärellä: T. R. Schellenberg ja amerikkalainen näkökulma

Arkistokeskusteluun tuli seuraava merkittävä sysäys Yhdysvalloista. Amerikkalaisilla ei ollut sitä ylellisyyttä, että toimintaperiaatteita olisi voitu luoda analysoimalla tarkasti pientä määrää vanhoja asiakirjoja tai luottamalla yksinomaan Casanovan, Jenkinsonin ja hollantilaisten "kuvailevaan tieteeseen". Ammattikunta aloitti työnsä tilanteessa, jossa vain pieni osa aineistosta voitiin säilyttää. Washingtoniin vuonna 1934 perustettu Yhdysvaltain Kansallisarkisto sai tehtäväkentäkseen mykistävän määrän liittovaltion asiakirjoja. Asiakirjoja oli kasaantunut miljoona hyllymetriä odottamaan toimenpiteitä. Vuosittainen kasvuvauhti oli yli 60 hyllykilometriä. Koska suuri lamakausi ja toinen maailmansota lisäsivät valtion tehtäviä, vuosikasvu oli jo 600 hyllykilometriä vuonna 1943.¹⁹ Tällä oli kaksi vaikutusta. Ensiksikin Pohjois-Amerikkaan syntyi asiakirjahallinnon ammattikunta auttamaan viranomaisia paperitulvassa. Toiseksi arkistoprofessio suuntautui uusille urille siellä, minne Pohjois-Amerikassa syntyneet ideat kantautuivat.

Margaret Cross Norton oli alan amerikkalainen pioneeri ja Illinois'n osavaltion arkistonhoitaja. Vuonna 1944 hän totesi, että nykyasiakirjojen uskomattoman määrän vuoksi oli "selvästi täysin mahdotonta, että mikään viranomainen säilyttäisi kaikki sen toiminnassa syntyneet asiakirjat." Tietoisena kontrastina Jenkinsoniin Norton totesi, että "arkistotyön painopiste on siirtynyt säilyttämisestä säilytettävien asiakirjojen valintaan". Philip C. Brooks, joka oli Yhdysvaltain Kansallisarkiston keskeisiä ajattelijoita, kritisoi avoimesti Jenkinsonin näkemystä, jonka mukaan arkistonhoitaja voisi "olla vailla vastuuta siitä, miten julkishallinto hoiti asiakirjojaan". Sen seurauksena "liian monet asiakirjat vaurioituisivat tai tuhoutuisivat ennen päätymistä arkistonhoitajien haltuun".²⁰ Tästä muodostui amerikkalainen elinkaari (*life cycle*)-konsepti, jossa asiakirjat ovat ensin arkistonmuodostajan aktiivisessa käytössä ja sitten jonkin aikaa väliarkistossa (*records centre*), kunnes lopuksi, operatiivisen käytön kokonaan lakattua, osa asiakirjoista määritellään pysyvästi säilytettäväksi ja siirretään historiallisiin arkistoihin muiden tullessa hävitetyksi. Nortonin lailla myös Brooks piti tärkeänä yhteistyötä pysyvästä säilytyksestä huolehtivien arkistonhoitajien ja aktiivivaiheessa asiakirjoista vastaavan asiakirjahallinnon välillä. Brooksinkin mukaan "parhaiten arvonnäyttö voidaan tehdä silloin kun viranomaisten asiakirjojen keskinäiset suhteet ovat täydellisesti ymmärrettävissä eivätkä asiakirjat ole maanneet vuosikymmeniä unohdettuina rappeutumassa". Theodore R.

¹⁹ Lähteenä on lukumäärien osalta James Gregory Bradsher, "An Administrative History of the Disposal of Federal Records, 1789-1949", *Provenance* 3 (Fall 1985), s. 1-21. Olen pyöristänyt ja muuntanut luvut metriseen järjestelmään.

²⁰ Margaret Cross Norton, "Records Disposal", teoksessa Thornton W. Mitchell (toim.), *Norton on Archives: The Writings of Margaret Cross Norton on Archives and Records Management* (Chicago, 1975), s. 232, ja "The Archivist and Records Management" samassa teoksessa, Philip C. Brooks, "The Selection of Records for Preservation", *American Archivist* 3 (October 1940), s. 226. Vastakkaisuudesta Jenkinsoniin, ks. Donald R. McCoy, *The National Archives: America's Ministry of Documents, 1934-1968* (Chapel Hill, 1978), s. 178. Brooksinkin interventioismia kehitti edelleen Jay Atherton, "From Life Cycle to Continuum: Some Thoughts on the Records Management-Archives Relationship", *Archivaria* 21 (Winter 1985-86), s. 43-51. Ajatus arkistoammattilaisten työskentelystä elinkaaren jatkumon alussa on usein taustalla nykyasetyksissä sähköisistä asiakirjoista. Athertonin jatkumoajattelua ennakoivat Australiassa Ian Maclean, ks. Ian Maclean, "An Analysis of Jenkinson's 'Manual of Archive Administration' in the Light of Australian Experience", s. 128-52; ja "Australian Experience in Record and Archives Management", *American Archivist* 22 (October 1959), s. 387-418. Jatkumon käsite on äskettäin nostettu uudelleen esiin. Seuraukset ovat tervetulleita arkistotyön ja ajattelun ulottuvuuksille: yhteisölliselle/kulttuuriselle ja juridishallinnolliselle todennettavuudelle, yksityiselle ja julkiselle sektorille, erilaisille arkistonmuodostajille, dokumenttikeskiseen evidenssin säännöille sekä toiminnallisille/kontekstuaalisille yhteyksille. Tästä ks. Frank Upwardin "Australia and the Records Continuum" -esitelmä (Society of American Archivists, San Diego, August 1996), joka tullaan julkaisemaan *Archives and Manuscripts* -sarjassa.

Schellenberg teki kirjoituksissaan yhteenvedon kollegoidensa työstä ja muotoili arvonmäärityksen kriteerit. Hänestä tuli yhdysvaltalaisen seulontateorian perustaja.²¹

Schellenberg esitti, että asiakirjoilla on primaarista ja sekundaarista arvoa. Primaariarvo heijastaa asiakirjojen arvoa niiden alkuperäiselle luojalle, sekundaarinen arvo merkitystä myöhemmille tutkijoille. Primaariarvo on suhteessa siihen, missä määrin aineisto palvelee laatijoidensa toiminnallisia tarpeita – mikä ei ole kovin kaukana Jenkinsonin halusta antaa hallinnon määrittellä asiakirjojen pitkäaikainen arvo. Sekundaarinen arvo on kuitenkin jotain muuta. Se liittyy merkitykseen, joka asiakirjoilla on muille kuin niiden alkuperäiselle laatijalle. Sekundaarisen arvon Schellenberg jakoi todistusarvoon ja informaatioarvoon. Schellenberg kielsi, että todistusarvo liittyisi Jenkinsonin käsitykseen arkistoista ”evidenssinä”. Todistusarvo oli sidoksissa siihen, mitä asiakirjat kertoivat tutkijoille – ei hallintovirkamiehille – suunnitelmista, toiminnoista, tehtävistä ja toimintatavoista. Arkistohoitaja määritteli todistusarvon tutkimuksen ja analyysin pohjalta. Sitä ei tehnyt hallintovirkamies, kuten Jenkinson ajatteli. Informaatioarvo koski ”hallinnon toiminnan kannalta sattumanvaraista” asiakirjojen sisältämää tietoa ”henkilöistä, yhteisöistä, asioista, ongelmista, tilanteista yms.” Oli historioitsijan koulutuksen saaneen arkistonhoitajan tehtävä päättää informaatioarvon arvosta. Sen arkistonhoitaja ratkaisi keskustellen tarvittaessa eri aihealueiden asiantuntijoiden kanssa, jotta eri tutkimusintressit tulivat mahdollisimman laajasti huomioonotetuiksi.²² Informaatioarvo oli Schellenbergistä keskeinen, koska se oli ”hyödyllinen - - koko amerikkalaisen elämän dokumentoinnin kannalta”.²³ Schellenberg korosti tutkimuskäyttöä. Siksi hän kiinnitti paljon enemmän kuin hollantilaiset ja Jenkinson huomiota yhteyksiin kirjastojen ja arkistojen sekä viranomais- ja yksityisarkistoista huolehtivien arkistonhoitajien välillä.²⁴

Schellenbergin myötä arkistoajatteluun tuli toinenkin suuri muutos. Hollantilaiset ja Jenkinson pitivät kaikkea hallinnon tuottamaa ja vastaanottamaa materiaalia arkistona. Schellenbergille ”arkisto” [*archives*, suom. huom.] oli ainoastaan se pieni osa, joka on valittu pysyvään säilytykseen alkuperäisestä laajasta ja suuresta ”asiakirjojen” [*records*, suom. huom.] kokonaisuudesta. Asiakirjat kuuluivat asiakirjahallinnon vastuulle, arkistot arkistonhoitajien. Molemmissa on tehty hyvää yhteistyötä. Brooksien visio oli luoda välille jatkumo. Silti Schellenbergin erottelu ”asiakirjoihin” ja ”arkistoihin” on korostanut enemmän asiakirjahallinnon ja arkistotoimen eroja kuin yhteyksiä ja samankaltaisuutta. Tämä tuottaa arkistonhoitajille strategisia ongelmia tietokoneistetussa maailmassa, koska sähköiset asiakirjat vaativat aivan erityisesti arkiston ottamista huomioon jo elinkaaren alkupäässä.²⁵

²¹ Ham, *Selecting and Appraising Archives*, s. 7. Täydellisin esitys näistä usein siteeratuista ajatuksista on Schellenbergin kirjoituksessa ”The Appraisal of Modern Public Records”, *National Archives Bulletin* 8 (Washington, 1956), s. 1-46. Sama teksti on julkaistu myös täällä: Maygene F. Daniels ja Timothy Walch (toim.), *A Modern Archives Reader: Basic Readings on Archival Theory and Practice* (Washington, 1984), s. 57-70.

²² Lainaukset mts. 58-63, 69.

²³ Ham, *Selecting and Appraising Archives*, s. 8. Schellenbergin vaikutus on vieläkin vahva. Tuoreessa oppikirjassa todetaan, että arkistonhoitajien tärkein huomion kohde on edelleen tutkimuskäyttöön liittyvä sekundaarinen arvo. Ks. Maygene F. Daniels, ”Records Appraisal and Disposition”, teoksessa Bradsher, *Managing Archives*, s. 60.

²⁴ Schellenbergin omasta kehityksestä erityisesti yksityisarkistojen ja kirjastosuhteiden osalta, ks. Richard C. Berner, *Archival Theory and Practice in the United States: A Historical Analysis* (Seattle and London, 1983), s. 47-64 ja passim.

²⁵ Australialaiset ovat kaikkein selvimmin asettuneet vastustamaan Schellenbergin jakoa asiakirjoihin ja arkistoihin, koska se vie huomion pois molempien koko elinkaaren ajan yhteisestä roolista arkistodokumentteina. Ks. esim. McKemmish ja Upward, *Archival Documents*, s. 1, 22 ja passim, tai Glenda Acland, ”Managing the Record Rather Than the Relic”, *Archives and Manuscripts* (20 (May 1992), s. 57-63. Siitä, miten Australiassa on korvattu elinkaarihämmästyminen jatkumomallilla, ks. (erityisesti Frank Upwardin) kirjoituksia teoksessa McKemmish ja Piggott, *Records Continuum*.

Monimutkaisen valtionhallinnon tuottamat asiakirjamassat pakottivat Schellenbergin ottamaan järjestämisessä ja kuvailussa käyttöön "asiakirjaryhmän" (*record group*) käsitteen. Schellenbergin mielestä "mikään valtionhallinnon yksikkö ei täysin täytä Jenkinsonin [arkistoryhmälle] asettamia vaatimuksia ... täydellisyydestä ja itsenäisyydestä". Schellenberg totesi, että modernissa hallinnossa "kaikki yksiköt ovat toisistaan riippuvaisia ja vain harvat voivat toimia tehtäväalueellaan itsenäisesti". Hallinnon kompleksisuuden ja suuren asiakirjamäärän vuoksi asiakirjaryhmää määriteltäessä provenienssin lisäksi otetaan huomioon asiakirjojen määrä. Käytäntö on pakostakin "jossain määrin mielivaltaisen", koska huomioon otettavat tekijät vaihtelevat paikan ja ajan mukaan; tavoite on "sopivien kokonaisuuksien luominen järjestämiseen, kuvailuun ja hakemistojen laatimiseksi".²⁶ Siellä, missä asiakirjaryhmän käsite on otettu käyttöön, on tehty käytännönläheisiä ja mielivaltaisia kompromisseja siinä määrin, että arvostelijat ovat sanoneet asiakirjaryhmän enemmän hämärtävän kuin suojelevan provenienssia.²⁷

Schellenberg arvosteli terävästi Jenkinsonia: "olen väsynyt siihen, että sitä vanhaa fossiilia siteerataan minulle arkistoasioissa auktoriteettina".²⁸ Sen sijaan, että arkistonhoitaja antaisi jenkinsonilaisittain hallintovirkamiehen tehdä ratkaisevat päätökset, hänen oli tehtävä ne itse. Arkistonhoitajan oli yhdessä asiakirjahallinnon ammattilaisten ja eri alojen specialistien ratkaistava asiakirjojen kohtalo. Schellenbergille aineiston hävittäminen ei ollut kauhistus. Schellenberg ei myöskään puhdasoppisesti pitänyt kiinni eurooppalaisesta arkistofondin käsitteestä. Hän popularisoi ajatusta asiakirjaryhmästä sopivana ratkaisuna monimutkaisen valtionhallinnon tuottamien asiakirjojen järjestämiseen ja kuvailuun.

Kaikessa tässä Schellenberg heijasti aikansa Amerikan poliittista kulttuuria. New Dealin valtiokeskeisyys korosti hallinnon asiantuntijavaltaa ja tehokkuutta. Arkistonhoitajista tuli osa korporaatoin johdon tukitiimiä.²⁹ *Social engineering* oli vallalla sosiologiassa, sosiaalityössä ja kaupunkisuunnittelussa. Valtio puuttui suuren laman aikana rakennustoilla talouden toimintaan. Samalla tavalla myös arkistonhoitajat saattoivat tehokkailla interventioilla saada asiakirjojen maailmankaikkeuden hallintaansa. Schellenbergin sukupolvi kasvoi samaan aikaan, kun yliopistojen akateeminen historiankirjoitus ammatillistui. Siksi Schellenberg koki

²⁶ Schellenberg, *Management of Archives*, s. 162-. Samasta aiheesta kirjoitti tuolloin vaikutusvaltaisesti Oliver W. Holmes, ks. "Archival Arrangement – Five Different Operations at Five Different Levels", *American Archivist* 27 (January 1964), s. 21-41, ja erityisesti s. 25-27.

²⁷ Yhä useammat ovat esittäneet asiakirjaryhmän ja Schellenbergin käytännöllisten kompromissien hylkäämistä sekä palaamista tiukemmin provenienssiin. Ensimmäiset vastaväitteet esitti australialainen Peter Scott artikkelissa "The Record Group Concept: A Case for Abandonment", *American Archivist* 29 (October 1966), s. 502 ja passim. Sen jälkeen samasta ovat kirjoittaneet David A. Bearman ja Richard H. Lytle, "The Power of the Principle of Provenance", *Archivaria* 21 (Winter 1985-86), s. 20, ja Terry Cook, "The Concept of the Archival Fonds: Theory, Description, and Provenance in the Postcustodial Era", teoksessa Terry Eastwood (toim.), *The Archival Fonds: From Theory to Practice* (Ottawa, 1992), erityisesti s. 47-52. Kanadassa on yritetty luoda ja ottaa käyttöön kaksikielisiä kuvailusääntöjä vuosikymmenen ajan (*Rules for Archival Description, RAD*). Tällä pyritään korjaamaan joitakin Schellenbergin asiakirjaryhmän pahimpia puutteita. RAD pyrkii luomaan aikaisempaa paremman viitekehysten asiakirjojen kuvailulle, mutta siinäkin on omat kompromissinsa, jotka hämärtävät provenienssia. Perinteiseen eurooppalaiseen tapaan fondi määritellään enemmänkin fyysiseksi kuin toiminnasta syntyneeksi kokonaisuudeksi. Sekä Scottin työ että sähköisten asiakirjojen teoreetikkojen (Bearman, Cook, Hedstrom, Brothman) kirjoitukset virtuaalisista asiakirjasarjoista ja asiakirjoista, joilla on useampia laatijoita, jäävät huomiotta. Ehkä kanadalainen arkistofondi onkin vain toinen nimi asiakirjaryhmälle, yrityksestä huolimatta?

²⁸ Lainausta, ks. McCoy, *National Archives*, s. 180. Schellenbergin elämäkertaa koskevat tiedot: "In Memoriam: T.R. Schellenberg", *American Archivist* 33 (April 1970), s. 190-202.

²⁹ Barbara Craig, "What are the Clients? Who are the Products? The Future of Archival Public Services in Perspective", *Archivaria* 31 (Winter 1990-91), s. 139-40, jossa hän puhuu sosiaalisten normien vaikutuksesta arkistoajatteluun.

arkistonhoitajat ja historiantutkijat toisilleen läheisiksi ja sitoi arkiston "informaatioarvon" historiallisiin teemoihin ja historiantulkintaan.

Schellenbergiä voidaan kiittää monesta. Toisin kuin Jenkinson, hän ennakoiki enemmän tulevaa kuin puolusti mennyttä. Schellenberg yhdisti historiantutkimuksen ja hallinnon. Vaikka Schellenberg työskenteli liittovaltion asiakirjojen parissa byrokraattina, hän näki myös laajemmat kulttuuriarvot ja yhteydet muihin informaatioalan ammatteihin. Silti jotkin Schellenbergin kompromisseista hänen seuraajiensa kärjistäminä vaivaavat nyt arkistonhoitajia.

Yksi sellainen on pysyvästi säilytettävien asiakirjojen määrittäminen käytön perusteella. Useimmat amerikkalaiset arkistonhoitajat ovat Schellenbergin jälkeen, ja häntä enemmän, korostaneet asiakirjojen todellista tai oletettua käyttöä (erityisesti akateemisessa historiantutkimuksessa) perusteena määriteltäessä pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja. "Historiantutkimuksen viimeaikaiset suuntaukset ovat erittäin tärkeitä", totesi johtava 1960- ja 1970-lukujen arvonnääritysasiantuntija Meyer H. Fishbein.³⁰ *Society of American Archivists* hyväksyi v. 1977 Maynard Brichfordin seulontakäsikirjan, jonka mukaan "onnistunut arvonnääritys riippuu arkistonhoitajasta tutkijayhteisön edustajana. Arvonnääritystä tekevän on lähestyttävä asiakirjoja ... arvioimalla aikaisempaa, nykyistä ja tulevaa tutkimuskäyttöä ... Päätöstä tehtäessä on otettava huomioon asiakirjalähteiden pitkäaikainen tarve ja tutkijoiden potentiaaliset tarpeet".³¹ Gerard Ham on vastustanut tätä. Hänestä "valintaprosessin umpimähkäisyys, fragmentaarisuus, koordinoimattomuus ja usein myös sattumanvaraisuus ... heijastaa liian usein enemmän kapeita tutkimusintressejä kuin elämän kirjoja". Ham varoitti, että ellei näitä rajoja pystytä ylittämään "arkistonhoitajasta tulee parhaimmillaankin vain historiantutkimuksen virtausten mukaan kääntyvä tuuliviiri".³² Mikä vielä pahempaa, käyttöön perustuva lähestymistapa erottaa asiakirjat niiden orgaanisesta syntykontekstista arkistonmuodostajan toiminnassa. Se tekee arkistoteoriasta viime kädessä "paljon melua mapittamisesta"³³ supistamalla sen muutamaksi käytännön säännöksi täydentämään olennaista, joka on historian tapahtumien, historiantutkimuksen ja käyttäjien tarpeiden ymmärtäminen.³⁴

³⁰ Meyer H. Fishbein, "A Viewpoint on Appraisal of National Records", *American Archivist* 33 (April 1970), s. 175.

³¹ Maynard J. Brichford, *Archives and Manuscripts: Appraisal & Accessioning* (Chicago, 1977), s. 13. Vaikka tätä lähestymistapaa vastaan on yhä enemmän protestoitu, se jatkuu edelleen vedoten nimenomaan Schellenbergiin; ks. Elizabeth Lockwood, "Imponderable Matters: The Influence of New Trends in History on Appraisal at the National Archives", *American Archivist* 53 (Summer 1990), s. 394-405.

³² F. Gerald Ham, "The Archival Edge", teoksessa Daniels ja Walch, *Modern Archives Reader*, s. 328-29.

³³ Olen varsinkin tästä syystä kritisoinut käyttöön perustuvaa lähestymistapaa, ks. Terry Cook, "Viewing the World Upside Down: Reflections on the Theoretical Underpinnings of Archival Public Programming", *Archivaria* 31 (Winter 1990-91), s. 123-34; "Easy To Byte, Harder To Chew: The Second Generation of Electronic Records Archives", *Archivaria* 33 (Winter 1991-92), s. 210-11; ja "Mind Over Matter: Towards a New Theory of Archival Appraisal", teoksessa Craig, *Archival Imagination*, s. 40-42 ja passim. Myös lähes kaikki nykykirjoittajat, joita seuraavissa kappaleissa esitellään, hylkäävät vähintäänkin epäsuorasti käyttöön perustuvan seulonnan, ks. Eric Ketelaar, "Exploitation of New Archival Materials", *Archivum* 35 (1989), s. 189-99. Olen Ketelaarin kanssa täysin samaa mieltä siitä, että aineistoa ei pitäisi seuloa tai hankkia arkiston kokoelmiin sen käytön perusteella. Sitten kun aineisto kuitenkin on arkistossa, kuvailun, tiedottamisen yms. pitäisi heijastaa asiakkaiden tarpeita mahdollisimman pitkälle.

³⁴ Se, miten tällainen sisältöihin perustuva utilitaristinen lähestymistapa mitätöi arkistoteorian arvon, käy parhaiten ilmi John Robertsinkin artikkeleista "Archival Theory: Much Ado About Shelving", *American Archivist* 50 (Winter 1987), s. 66-74 ja "Archival Theory: Myth or Banality", *American Archivist* 53 (Winter 1990), s. 110-20. Myös käyttö pohjaisen lähestymistavan johtava kannattaja Elsie T. Freeman (nykyisin Finch) antaa esimerkin tästä kuvatessaan perinteistä arkistoteoriaa vain "järjestämis- ja toimintasäännöiksi (joita joskus kutsutaan periaatteeksi)". Ks. hänen kirjoitustaan "In the Eye of the Beholder: Archives Administration from the User's Point of View", *American Archivist* 47 (Spring 1984), s. 112-13, 119. Huomaa otsikko, jossa on viittaus Lawrence Dowleriin, "The Role of Use in Defining Archival

1.6. Yhteiskunnallinen analyysi ja funktionaalinen seulonta: kohti laajempaa näkökulmaa arkistoihin

Jos arkistonhoitaja ei voi arvonmäärityksessä ja kuvailussa ja valitessaan säilytettäviä asiakirjoja keskittyä siihen, mitä tutkijat ja muut käyttäjät haluavat (kuten Schellenberg seuraajineen opetti), ja jos hän ei voi luottaa siihen, että hallinnossa tehtäisiin säilytyspäätöksiä muutenkin kuin huomioiden kapea-alaisesti juridiset kysymykset ja lyhyen aikavälin todennettavuustarpeet (kuten Jenkinson uskoi), niin mitä arkistonhoitajan sitten pitäisi tehdä? Tähän on vastattu Saksassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Uusissa lähestymistavoissa lähdetään siitä, että arkistojen olisi heijastettava laajasti yhteiskuntaa. Näkökulma merkitsee arkistodiskurssin olennaista muutosta, koska painopiste siirtyy valtiosta yhteiskuntaan, jota valtio palvelee.³⁵ Nyt voidaan sanoa, että arkistot ovat kansan, kansaa varten, usein kansan tahdosta.³⁶

Saksalainen Hans Booms puhui ehkä ensimmäisenä uuden yhteiskunnallisen paradigman puolesta. Tosin myös Schellenbergin sekundaarisen arvon käsite oli yrittänyt rikkoa valtiokeskeistä paradigmaa epäsuorasti historiantutkimuksen kautta. Booms on edelleen arvonmäärityksfilosofian keskeisin ajattelija. Hän edustaa vastareaktiota ammattikunnan perinteiselle vetäytymiselle syrjään, joka pahimmillaan antaa valtion ideologisten arvojen määrittää säilytettävät asiakirjat. Booms väitti, että arkiston olisi heijastettava kattavasti yhteiskunnan perusarvoja. "Jos on jotain tai mitään, mikä voi oikeuttaa arvonmäärityksen, niin se on yhteiskunta itse ja sen julkisessa keskustelussa esiintyvät puheenvuorot ... edellyttäen tietysti, että ne saavat vapaasti kehittyä", sanoi Booms. "Suuri yleisö ja julkinen keskustelu sanktioivat julkisen vallankäytön, saavat aikaan sosiopoliittiset prosessit ja legitimoivat poliittisen vallan. Eikö yleisen mielipiteen pitäisi myös legitimoida arvonmääritys? Eikö se voisi tarjota sille suunnan?"³⁷ Boomsin mukaan yhteiskunta luo arvot, jotka määrittelevät tärkeän ja säilyttämisen arvoisen: sitä eivät tee Jenkinsonin virkamiehet tai Schellenbergin erikoiskäyttäjät. Siksi Boomsin johtopäätös oli, "että arkistonhoitajan on suuntauduttava asiakirjojen syntyajankohdan arvojen mukaan; asiakirjat ovat olemassa silloin eläneiden ihmisten tähden". Aluksi Booms oli sitä mieltä, että yhteiskunnan arvot voitiin parhaiten

Practice and Principles: A Research Agenda for the Availability and Use of Records", *American Archivist* 51 (Winter and Spring 1988), s. 74 ja passim. Kyse on lähinnä yhdysvaltalaisesta lähestymistavasta, mutta myös Kanadasta löytyy sitä ymmärtävä tarkastelu: Gabrielle Blais ja David Enns, "From Paper Archives to People Archives: Public Programming in the Management of Archives", *Archivaria* 31 (Winter 1990-91), s. 101-13 ja erityisesti s. 109. Vastakkainen kanadalainen näkökulma, jossa haastetaan Robertsinkin väitteet, on Terry Eastwoodin "What is Archival Theory and Why is it Important", *Archivaria* 37 (Spring 1994), s. 122-30. Samassa yhteydessä on julkaistu myös kaksi John Robertsinkin vastinetta.

³⁵ Oddo Bucci tekee saman huomion, ks. "Evolution of Archival Science", s. 35 -.

³⁶ Abraham Lincolnin kuuluisaa sanontaa ("of the people, for the people, often even by the people") sovelsi arkistoihin ensimmäisenä Eric Ketelaar, ks. "Archives of the People, By the People, For the People", *South Africa Archives Journal* 34 (1992), s. 5-16.

³⁷ Hans Booms, "Society and the Formation of a Documentary Heritage: Issues in the Appraisal of Archival Sources", *Archivaria* 24 (Summer 1987), (alkup. 1972: käänt. Hermina Joldersma ja Richard Klumpenhouwer), s. 104. Boomsin mukaan oikeutusta ei voida saada hegeliläisestä historian kehityskulkujen ennustamisesta, schellenbergiläisestä tutkimusintressien futurologiasta tai marxilaisista tms. yhteiskunnallisen kehityksen objektiivisista laeista. Nämä viimeiset jättävät huomiotta "ihmällisen olemassaolon eksistentiaaliset ehdot" samoin kuin sen, ettei koskaan voidaan tarkasti tietää, mikä "yhteiskunta" on tai mitä se merkitsee. Näistä ks. s. 100 ja passim (s. 69-107). Boomsin näkemys asiakirjoista yhteiskunnan "kuvan" heijastajina tai sisältäjinä vahvistuu hänen Bundesarchivin kollegansa, Siegfried Büttnerin, kirjoituksista, ks. Terry Cook, *The Archival Appraisal of Records Containing Personal Information: A RAMP Study With Guidelines* (Paris, 1991), s. iv-v, 35-37; ja mm. Hans Boomsin kommentit Büttnerin näkemyksiin, "Überlieferungsbildung: Keeping Archives as a Social and Political Activity", *Archivaria* 33 (Winter 1991-92), s. 28-29.

selvittää tutkimuksilla yhteisön dynamiikasta ja yleisestä mielipiteestä. Vuonna 1991 hän kuitenkin esitti, että kartoituksen olisi tapahduttava epäsuorasti; tutkimalla keskeisiä arkistonmuodostajia, jotka olivat olemassa yhteiskunnan tarpeita ja toiveita varten. Booms sanoi, että "arkistonhoitajien on analysoitava asiakirjat synnyttäviä toimintoja voidakseen yhdistää dokumentointitarpeet - - asiakirjoihin". Boomsin ensimmäinen yritys määrittää yhteiskunnan arvot julkisen mielipiteen avulla oli eittämättä vaikea hahmottaa, mutta siitä näin päästiin asiakirjojen provenienssin ja niiden laatijoiden tehtävien tutkimukseen.³⁸ Tämä on Boomsin mukaan se "miksi [ja miten] provenienssi on aina arvonmäärityksen perusta".

Vuonna 1991 Kanadan kansallisarkistossa hyväksyttiin makrotason arvonmääritysstrategia, jonka perusajatuksena on Boomsin idea yhteiskunnan arvojen peilautumisessa arkistonmuodostajan tehtävissä. Olin tuonut tätä omissa kirjoituksissani esille 1980-luvun lopulta lähtien. Sama lähestymistapa on saanut yhä enemmän kannatusta eri puolilla maailmaa. Huomio ei ole asiakirjojen sisällöissä, jotka oletettavasti heijastaisivat yleistä mielipidettä, käyttäjien tarpeita ja historiallisia trendejä. Kanadassa tarkastelun kohteena on sen sijaan laajempi "makrotason" syntykonteksti, joka paljastuu asiakirjojen syntyprosessin, arkistonmuodostajien tehtävien ja toimintojen kautta. Boomsin ja hänen kollegansa Siegfried Buttnerin yhteiskunnalliset ideat ovat inspiroineet itseäni ja kansallisarkiston toimintaa. Itseäni ne ovat innoittaneet *filosofisesti* (ts. "arkistoarvon" määrittävät sosiaaliset rakenteet ja yhteiskunnan funktiot, eivät Jenkinsonin hallintovirkamiehet tai Schellenbergin käyttäjät), ei niinkään *strategisesti* (Boomsin metodit lähtivät ensiksi siitä, että arkistonhoitajat selvittäisivät yhteiskunnan suuntauksia ja yleistä mielipidettä dokumentoidakseen yhteiskuntaa). Kanadan kansallisarkisto on valinnut funktionaalisen rakenteellisen makrolähestymistavan, jossa yhteiskunnan sijasta tutkimuksen kohteena ovat arkistonmuodostajat. Oletuksena on, että arkistonmuodostajat ja näiden kanssa vuorovaikutuksessa olevat kansalaiset ja organisaatiot kertovat epäsuorasti yhdessä yhteiskunnasta kokonaisuutena. Tämä on lähellä Boomsin ajatuksia v. 1991 siitä, että tutkittaisiin tehtävien ilmenemistä konkreettisesti proveniensseissa yhteiskunnallisten tehtävien asemesta. Minulle arvonmääritys on enemmän kontekstipohjaista ja provenienssikeskeistä kuin sisältöön pohjautuvaa ja historiallis-dokumentaarista.³⁹

³⁸ Ibid., s. 25-33 (lainaukset s. 31-33).

³⁹ Ks. Cook, *Archival Appraisal of Records*; ja "Mind Over Matter: Towards a New Theory of Archival Appraisal." Ero "yhteiskunnallisten" arkistojen filosofisen perustan ja provenienssiperusteisten arvonmääritysstrategioiden ja tutkimusmenetelmien välillä, jotka on tarkoitettu toteutusvälineiksi, voi herkästi jäädä huomaamatta. Jos ei lue kirjoituksiani huolellisesti, niiden suhde voidaan myös nähdä päinvastaisena. Kirjoituksistani on siksi löydetty niin "arkistonhoitaja sisältöihin orientoituneena historioitsijana" kuin "eurooppalainen dokumentaatiotraditio", joita olen pyrkinyt selväsanaisesti vastustamaan. Se, että arkistonhoitajan esitetään aktiivisena arvonmäärittäjänä passiivisen vastaanottajan sijasta, ei tarkoita provenienssin hylkäämistä päätöksenteon pohjana esimerkiksi arvonmäärityksessä. Se ei myöskään ole yritys tehdä arkistonhoitajasta eurooppalainen traditionalisti tai schellenbergiläinen historioitsija. Arvostelusta, ks. Angelika Menne-Haritz, "Appraisal or Selection: Can a Content Oriented Appraisal be Harmonized with the Principle of Provenance?", teoksessa Kerstin Abukhanfusa ja Jan Sydbeck (toim.), *The Principle of Provenance: Report from the First Stockholm Conference on Archival Theory and the Principle of Provenance 2-3 September 1993* (Sweden, 1994), s. 103-31, lyhennettynä myös "Appraisal or Documentation: Can We Appraise Archives by Selecting Content?" *American Archivist* 57 (Summer 1994), sekä Terry Eastwood, "Nailing a Little Jelly to the Wall of Archival Studies", *Archivaria* 35 (Spring 1993), s. 232-52, johon vastaus on Terry Cook, "Another Brick in the Wall: Terry Eastwood's Masonry and Archival Walls, History, and Archival Appraisal", *Archivaria* 37 (Summer 1994), s. 96-103. Elizabeth Diamond otaksuu, että "arvo" riippuu minun lähestymistavassani asiakirjojen merkityksestä hallintohistorioitsijalle, ks. "The Archivist as Forensic Scientist. Seeing Ourselves in a Different Way", *Archivaria* 38 (Fall 1994), s. 145-46. Näin väittäessään hän sekoittaa teorian metodologiaan. Vaikka arkistonhoitajan täytyy makroarvonmäärityksessä tutkia hallintohistoriaa (tehtäviä, prosesseja, rakenteita ja toimintoja), hän tekee niin hahmottaakseen yhteisöä ja kansalaisten ja valtion vuorovaikutusta asiakirjat tuottaneissa prosesseissa, ei tutkiakseen hallintohistoriaa sinänsä. Tutkimus ei kohdistu hallintoon vaan asiakirjojen historiaan ja luonteeseen, jotta

Kanadalaisessa uustulkinnassa proveniensi on enemmän käsitteellistä kuin fyysistä, kuten on sopivaa sähköisten asiakirjojen aikakautena. Lisäksi "uusi" proveniensi on enemmän tehtäväpohjaista kuin rakenteellista, mikä sopii yhteen pysyvien organisaatorakenteiden katoamisen kanssa. Mutta kyse on silti edelleen provenienssista. Näin arkistonhoitajan toiminnan keskipisteeseen tulevat jälleen asiakirjojen syntyolosuhteet ulkopuolisen käytön, yleisen mielipiteen tai historiankirjoituksen suuntausten sijasta. Kanadalaista lähestymistapaa eivät ohjaa hollantilaisten tai Jenkinsonin ajatukset järjestykseen ja kuvailuun perustuvat provenienssista. Niissä ei oleteta täsmällistä yksi-yhteen suhdetta arkistonmuodostajan tehtävän, rakenteen ja asiakirjojen järjestelmän välillä. Silti taustalla on sama pyrkimys, tallennetun informaation liittäminen organisaation instituutionaaliseen (tai henkilökohtaiseen) toimintaan. Tämä organisaation toiminnallinen konteksti ei ole enää ainakaan välittömästi tunnistettavissa läpikäymällä miljoonia paperiasiakirjoja tai niiden nopeasti katoavia sähköisiä ja visuaalisia vastineita. Ensin on tarkasteltava asiakirjat synnyttäneitä hallinnon tehtäviä, toimintaohjelmia ja toimintojen arvoa. Vasta lopuksi tehdyt päätelmät testataan "lukemalla" valikoiden hermeneuttisesti "asiakirjatekstejä", mutta näin käy vasta kun tehtävien ja liiketoimintaprosessien makroseulonta on päättynyt.⁴⁰

Myöskään Alankomaiden valtionarkisto ei seulo yksittäisiä valtionhallinnon asiakirjoja. Sekin on omaksunut samantapaisen metodin kuin Kanadassa. PIVOT-projektissa päädyttiin siihen, että "sen sijaan, että arvioitaisiin perinteisten menetelmien mukaisesti pääasiallisesti hallintoprosessien tuottamaa aineistoa, ehdotettu strategia pohjautuu informaation roolin tarkasteluun valtionhallinnon toiminnassa ja tehtävissä. Viranomaisten on ensin analysoitava päämääriensä kannalta keskeisimmät prosessit ja niiden toteuttamiseen liittyvät toimenpiteet: toimenpiteissä käytetyn informaation arvonmäärityksen tulisi heijastaa toimintojen arvonmääritystä ... Hallinnon kriittisten tehtävien rekonstruoinniseksi tarvittava informaatio tulisi yleensä säästää ..." ⁴¹ Alankomaissa ja Kanadassa seulonta kohdistuu asiakirjoja luoviin valtionhallinnon tehtäviin tai toimintoihin, ei yksittäisiin asiakirjoihin. Vaikka PIVOT-projektin funktionaalinen metodologia on radikaali, se on fokukseltaan enemmän valtiollinen kuin yhteiskunnallinen.

Helen Samuels on Yhdysvalloissa tarjonnut "dokumentaatiostrategialla" toisen vaihtoehdon valtiopohjaiselle lähestymistavalle. Samuels huomasi, että nykyaikaista asiakirjatuotantoa on analysoitava suurina kokonaisuuksina. Keskittyminen yhteen asiakirjoja tuottavaan tahoon ja sen asiakirjoihin ei riitä. Dokumentointistrategia tarkoittaa sitä, että useat arkistoinstituutiot tekevät yhdessä arvonmääritystä jonkin yhteiskunnallisen asian, ilmiön, toiminnon tai tehtävän dokumentoimiseksi. Valtionhallinnon ja muiden instituutioiden arkistot yhdistetään yksityisten

ymmärretään, miksi ja miten asiakirjat on luotu ja mitä asiakirjojen luomis-, järjestämis- ja nykyiset käyttöprosessit paljastavat yhteiskunnan tehtävistä, kansalaisten ja valtion vuorovaikutuksesta ja hallinnan dynamiikasta. Pysyvästi säilyttämisen arvoiksi katsotaan asiakirjat, joiden havaitaan parhaiten heijastavan tehtäviä ja vuorovaikutusta. Sekä teoreettinen perusta että fokus ovat siten yhteiskunnallisia, eivät hallinnollisia. Ehkä riittää todeta, että tutkimus asiakirjojen kontekstin ymmärtämiseksi ei ole arvonmääritystä.

⁴⁰ Itse lähestymistavasta, ks. Terry Cook, "An Appraisal Methodology: Guidelines for Performing An Archival Appraisal" (December 1991) ja Terry Cook, "Government-Wide Plan for the Disposition of Records 1991–1996" (October 1990), molemmat ovat Kanadan kansallisarkiston sisäisiä raportteja. Richard Brown on ehdottanut metodologiaan parannuksia, joskin toteutus vaatii vielä täydellisempää strategiaa, ks. Richard Brown, "Records Acquisition Strategy and Its Theoretical Foundation: The Case for a Concept of Archival Hermeneutics", *Archivaria* 33 (Winter 1991-92), s. 34-56; ja Richard Brown, "Macro-Appraisal Theory and the Context of the Public Records Creator", *Archivaria* 40 (Fall 1995), s. 121-72.

⁴¹ T.K. Bikson ja E.F. Frinking, *Preserving the Present: Toward Viable Electronic Records* (The Hague, 1993), s. 33-34.

asiakirjojen, visuaalisten aineistojen ja jopa kerätyn suullisen tiedon kanssa. Dokumentoinnin kohteena ovat asiakirjojen alkuperää laajemmat teemat, esimerkiksi "lukiolaisten koulutus" tai "tietokoneteollisuuden kehitys".⁴² Arvostelijat sanovat, että päällekkäisistä aiheista seuraa arkistonhoitajalle ylimääräistä tutkimustyötä, ellei dokumentaatiostrategiaa toteuteta suppeasti paikallisella tasolla. Lisäksi valittavat teemat ja aiheet ovat aina kiistanalaisia. Niiden valinta kärsii osin schellenbergiläisen tradition "tuuliviiri-ilmiöstä".⁴³ Siksi dokumentaatiostrategia sopii parhaiten yksityisiin ja ei-korporatiivisiin asiakirjoihin. Sitä voidaan käyttää myös määriteltäessä valtiollisia ja institutionaalisia arkistoja täydentäviä yksityisarkistoja.

Samuels tunnusti varhaisissa töissään tämän schellenbergiläisen tradition ongelman. Hän on sen jälkeen kehittänyt ajatusta "institutionaalisesta funktionaalisesta analyysistä" teoksessa *Varsity Letters: Documenting Modern Colleges and Universities*, jota sen nimestä huolimatta voidaan soveltaa minkä tahansa instituution arkistossa. Teoksessa Samuels väittää, että arkistonhoitajan on ensiksi tutkittava ja ymmärrettävä oman instituutionsa toimintaa. Tämä ei kovin paljon poikkea Boomsin ajatuksista vuonna 1991 tai siitä mitä Kanadan Kansallisarkistossa ja Alankomaiden PIVOT-projektissa on tehty. Samuels hahmottelee funktionaaliseen analyysiin metodologian, jonka avulla voidaan luoda instituution aineistojen strateginen arvonmäärittämissuunnitelma. Samuels on myöntänyt jälkeensä kehittäneensä keskeiset käsitteet päinvastaisessa järjestyksessä: vasta kun arkistonhoitaja on "institutionaalisen funktionaalisen analyysin" avulla tehnyt arvonmäärittämisensä oman instituutionsa asiakirjoille, hän voi mielekkäästi osallistua eri laitosten yhteisen dokumentaatiostrategioiden luomiseen ja etsiä yksityisarkistoja, jotka voisivat täydentää virallista arkistoa. Samuelsin mielestä keskeistä on, että kummassakin tapauksessa asiakirjojen keräämistä edeltää tavallista paljon laajempi analyysi ja suunnittelu.⁴⁴ Samuelsin ajatukset ovat piristäneet arkistoteoriaa, koska hän ei tyytynyt vain tarkastelemaan yhtä osaa aineistoista tai asiakirjojen sisällön "arvoa". Uusia ideoita ovat virka- ja yksityisarkistoista vastaavien arkistonhoitajien yhteistyö, huomion kiinnittäminen kaikkien merkittävien aineistojen yhdessä muodostamaan kokonaisuuteen

⁴² Alkuperäinen ajatus, ks. Helen Willa Samuels, "Who Controls The Past", *American Archivist* 49 (Spring 1986), s. 109-24. Myöhempi artikkeli täydentää sitä ja siinä on enemmän viitteitä, ks. Richard J. Cox ja Helen W. Samuels, "The Archivist's First Responsibility: A Research Agenda to Improve the Identification and Retention of Records of Enduring Value", *American Archivist* 51 (Winter-Spring 1988), s. 28-42. Kaksi usein mainittua esimerkkiä ovat Larry Hackman ja Joan Warnow-Blewett, "The Documentation Strategy Process: A Model and a Case Study", *American Archivist* 50 (Winter 1987), s. 12-47 ja Richard J. Cox, "A Documentation Strategy Case Study: Western New York", *American Archivist* 52 (Spring 1989), s. 192-200 (lainaus, s. 193). Ensimmäinen Samuelsin lähestymistavan toteutus ilman sen teoreettista osuutta, ks. Joan K. Haas, Helen Willa Samuels ja Barbara Trippel Simmons, *Appraising the Records of Modern Science and Technology: A Guide* (Chicago, 1985).

⁴³ Arvostelusta, ks. David Bearman, *Archival Methods*, (Pittsburgh, 1989), s. 13-15, ja Terry Cook, "Documentation Strategy", *Archivaria* 34 (Summer 1992), s. 181-91.

⁴⁴ Helen Willa Samuels, *Varsity Letters: Documenting Modern Colleges and Universities* (Metuchen, N.J., and London, 1992), s. 15 ja passim. Katso myös hänen katsaustaan sekä dokumentaatiostrategiaan että instituutioiden tehtävien analyysiin: Helen W. Samuels, "Improving our Disposition: Documentation Strategy", *Archivaria* 33 (Winter 1991-92), s. 125-40. Erikoista kyllä, Samuels paljasti uuden lähestymistapansa (hän julkisti ne viimeksi mainitussa kirjoituksessaan) samassa Kanadan arkistoyhdistyksen Banffin konferenssissa, jossa myös Hans Booms kertoi oman ajattelunsa muutoksista. Booms pelkäsi oman, yleisön mielipiteen arvioimiseen perustuvan dokumentaatiosuunnitelmansa sekoittuvan Samuelsin dokumentaatiostrategiaan, jota hän ei hyväksynyt! Niinpä nämä keskeiset arvonmäärittämis-teoreetit lisäsivät toisistaan tietämättä uusia dimensioita ajatteluunsa ja siirtyivät samalla yhdessä kanadalaisen makroseulonnan kanssa provenienssi-perusteiseen ja tehtäväpohjaiseen suuntaan. Boomsin mielipiteestä Samuelsista ks. kirjoitusta "Überlieferungsbildung", s. 32. Samuels hylkäsi amerikkalaisen käyttöpohjaisen arvonmäärittämis-tavan ja piti sen sijaan provenienssia keskeisenä, ks. *Varsity Letters*, s. 8, 13 ja 16. Toinen, täydentävä lähestymistapa arvonmäärittämis-strategiseen suunnitteluun on Joan D. Krizack, *Documentation Planning for the U.S. Health Care System* (Baltimore, 1994).

aineiston tyypistä ja tuottajasta riippumatta (ml. asiakirjat eri muodoissa sekä julkaisut ja muut artefaktit), sekä tutkimukseen perustuva, funktionaalinen lähestymistapa arvonmääritykseen instituutioissa. Samuels on avannut tärkeän suunnan toimintaan monimutkaisten, nykyaikaisten organisaatioiden asiakirjamassojen kanssa.

Kanadassa ennakoitiin Samuelsin yksityis- ja virka-arkistot yhdistävää lähestymistapaa *total archives* -konseptilla. Se on pitkään kehittynyt toimintatraditio, joka tuotiin julki 1970-luvun alussa.⁴⁵ Sama traditio ei ole ollut tuntematon muuallakaan, mutta harvoissa maissa tasapaino yksityisten ja virallisten asiakirjojen välillä on ollut niin hyvä kuin se on käytännöllisesti katsoen kaikkialla Kanadassa, paitsi yritysarkistosektorilla. *Total archives* pitää sisällään sen, että arkistot suojelevat korporaatioiden transaktioista kertovaa evidenssiä, mutta huolehtivat samalla myös erimuotoisten aineistojen säilymisestä yhteiskunnan kulttuuritarpeita ja historiallista identiteettiä varten. Kuten Booms, Cook ja Samuels esittävät, kanadalaisessa visiossa arkistojen oikeutus on siinä, että ne kuvastavat muitakin kuin voimakkaita asiakirjojen laatija- tai käyttäjäryhmiä. Kanadalainen arkistonhoitaja Ian Wilson on todennut, että *total archives* -traditiossa on enemmänkin kyse hallintasuhteista kun hallinnosta. Kyse ei ole kyse vain hallintorakenteista ja sisäänpäin kääntyneestä byrokratiasta, vaan myös valtion ja kansalaisten vuorovaikutuksesta ja valtion vaikutuksesta yhteiskuntaan. Arkiston tehtävä on säilyttää tietoa tästä, ei pelkästään hallinnosta. Shirley Spragge totesi, että jos arkistonhoitajat pitävät Kanadassa kiinni perinteistään, *total archives* -näkökulma ei ole vaarassa marginalisoitua.⁴⁶

Hugh Taylor edustaa parhaiten tätä enemmän yhteiskunnallista kuin valtiollista paradigmaa. Taylor on yksi *total archives* -konseptin arkkitehteistä. Hän saapui Kanadaan Englannista vuonna 1965. Taylor sai jo varhain vaikutteita kanadalaisten Harold Innisin ja Marshall McLuhanin viestintä- ja mediateorioista. Taylorin työssä yhdistyy ekologinen, kokonaisvaltainen, henkinen näkökulma tietoisuuteen uusien audiovisuaalisten ja sähköisten välineiden sekä maailmanlaajuisten tietoyhteyksien aikaansaamista muutoksista. Tämä yhdistelmä on vetänyt Kanadassa ja muualla arkistonhoitajia vanhojen historiallisten asiakirjojen parista keskelle informaatioaikaa, sähköisiä aineistoja, globaaleja tietoverkkoja ja paikalliseen kulttuuriperintöön liittyviä kysymyksiä. Taylorin kirjoitukset yhteiskunnan ja asiakirjojen sekä tekojen ja dokumenttien suhteesta ovat antaneet uutta voimaa käsitykselle asiakirjojen kontekstuaalisuudesta (provenienssista). Sarjassa spekulatiivisia, kokeilevia esseitä Taylor haastoi näkemään, mitkä ovat arkistojen yhteydet yhteiskunnan kehitykseen vanhalta ajalta tietoyhteiskuntaan ja siirtymiseen suullisesta kulttuurista ensin kirjallisiin,

⁴⁵ Paras analyysi: Wilfred I. Smith, "Total Archives: The Canadian Experience" (alunperin v. 1986), teoksessa Nesmith, *Canadian Archival Studies*, s. 133-50. Myönteinen, mutta kriittinen näkemys: Terry Cook, "The Tyranny of the Medium: A Comment on 'Total Archives'", *Archivaria* 9 (Winter 1979-80), s. 141-49.

⁴⁶ Ks. Ian E. Wilson, "Reflections on Archival Strategies", *American Archivist* 58 (Fall 1995), s. 414-29; ja Shirley Spragge, "The Abdication Crisis: Are Archivists Giving Up Their Cultural Responsibility?", *Archivaria* 40 (Fall 1995), s. 173-81. Laura Millar on tutkinut syitä "total archives" -konseptin kasvaville uhille väitöskirjassaan "The End of 'Total Archives?': An Analysis of Changing Acquisition Practices in Canadian Archival Repositories." Täydentävä analyysi, ks. Joan M. Schwartz, "We make our tools and our tools make us: Lessons from Photographs for the Practice, Politics, and Poetics of Diplomats", *Archivaria* 40 (Fall 1995), s. 40-74. Robert A.J. McDonald sanoo oikein, että ne, jotka heikentävät total archives -konseptia, eivät joko ymmärrä kanadalaista arkistotraditiota tai heiltä puuttuu mielikuvitusta tai rohkeutta saada se menestymään taloudellisesti vaikeinkin aikoina ("Acquiring and Preserving Private Records: Cultural versus Administrative Perspectives", *Archivaria* 38 (Fall 1994), s. 162-63). Shirley Spraggen mukaan arkistonhoitajan velvollisuudet tulevat liian helposti täytetyiksi, jos tehdään vain se mitä rahoittajan omat asiakirjat tarvitsevat tai rahoittajien kuvitellaan haluavan.

sitten visuaalisiin ja lopuksi sähköisiin asiakirjoihin. Taylor huomasi, että uusien interaktiivisten sähköisten asiakirjojen, yhteyksien ja transaktioiden maailmassa on palattu "käsitteelliseen oraalisuuteen": aivan kuten keskiajalla sanoilla ja asiakirjoilla on merkitystä vain "niiden ollessa läheisessä suhteessa kontekstiin ja siinä tapahtuvaan toimintaan". Suullisessa kulttuurissa merkitykset "eivät ole asiakirjoissa itsessään vaan niissä transaktioissa ja tavoissa, joista ne ovat todiste". Koska nämä "evidentiaaliset", kontekstualisoidut toimet ovat keskeisiä nykyajan asiakirjan määrittelemiselle, olemassaololle ja ymmärtämiselle, Taylor kannusti arkistonhoitajia omaksumaan "uuden 'sosiohistoriallisen' tutkimustavan selvittääkseen, miten ja miksi asiakirjoja on luotu ...". Informaatiomäärän ja teknologisten muutossa edessä on keskityttävä, ei yksittäisiin asiakirjoihin ja asiakirjasarjoihin, vaan "tietämyksen muotojen ja toistuvien mallien tunnistamiseen, mikä voi olla keino päästä informaatio- ja datarämeikön yli".⁴⁷ Taylor haastoi arkistonhoitajia ylittämään ammatilliset ja opilliset raja-aidat.

Taylorissa yhdistyy eurooppalainen ja pohjoisamerikkalainen arkistotraditio. Taylor on kehittänyt kanadalaisia arkistoperinteitä. Hän on liikkunut keskiajan suullisen maailman ja nykyajan "maailmankylän" välillä. Taylor on toivottanut sähköiset asiakirjat tervetulleeksi ja etsinyt yhteyksiä ja kokonaiskuviota. Samalla Taylor on liittännyt arkistot yhteiskunnalliseen, filosofiseen ja teknologiseen kontekstiin ja osoittanut, että arkistoammattilaiset voivat yhä palvella koko yhteiskuntaa - tyytymättä olemaan pelkästään sitä johtavien liittolaisia ja alaisia.

1.7. Proveniensi löydetään jälleen: Kanada ja Australia

Tom Nesmithin mukaan Hugh Taylor sai pohjoisamerikkalaiset, ja erityisesti kanadalaiset, löytämään jälleen provenienssin.⁴⁸ Monessa mielessä proveniensi ei ollut koskaan hukassa, mutta 1970-luvun lopulle saakka käsitettä käytettiin Pohjois-Amerikassa vain järjestämisen ja kuvailun yhteydessä. Silloinkin schellenbergiläinen asiakirjaryhmä ja vastaavat kompromissit haittasivat kontekstualisointia. Provenienssia ei kuitenkaan koskaan avoimesti hylätty ja se muistettiin aina mainita puhuttaessa teoriasta. Käytännössä se sivuutettiin usein tai sitä vastaan rikottiin. Schellenbergin vaikutuksesta asiakirjojen historiallinen merkitys pysyi arvonmäärityksen, kuvailun ja julkisten palvelujen keskeisenä ajatuksena 1970-luvulle saakka. Arkistoammattilaisen ihannekoulutuksena pidettiin arvosanaa historiassa yhdistettynä käytännön työkokemukseen.

⁴⁷ Hugh A. Taylor, "Transformation in the Archives: Technological Adjustment or Paradigm Shift", *Archivaria* 25 (Winter 1987-88), s. 15, 18, 24, "The Collective Memory: Archives and Libraries As Heritage", *Archivaria* 15 (Winter 1982-83), s. 118, 122, "Information Ecology and the Archives of the 1980s", *Archivaria* 18 (Summer 1984), s. 25, ja "Towards the New Archivist: The Integrated Professional", paperi Kanadan arkistoyhdistyksen konferenssissa Windsorissa, kesäkuussa 1988, käsikirjoitus, s. 7-8. Muita tärkeitä osia Taylorin edelleen jatkuvassa tuotannossa ovat "The Media of Record: Archives in the Wake of McLuhan", *Georgia Archive* 6 (Spring 1978), s. 1-10, "My Very Act and Deed: Some Reflections on the Role of Textual Records in the Conduct of Affairs", *American Archivist* 51 (Fall 1988), s. 456-69, "Recycling the Past: The Archivist in the Age of Ecology", *Archivaria* 35 (Spring 1993), s. 203-13; ja "Some Concluding Thoughts" arkistojen tulevaisuudelle omistetussa *The American Archivistin* erikoisteemanumerossa 57 (Winter 1994), s. 138-43. Täydellisin esitys Taylorin ajattelusta on Tom Nesmithin, "Hugh Taylor's Contextual Idea for Archives and the Foundation of Graduate Education in Archival Studies", teoksessa Craig, *The Archival Imagination*, s. 13-37. Useimmat juhlakirjan esseistä kertovat mm. Taylorin syvällisestä vaikutuksesta kokonaiseen sukupolveen arkistonhoitajia Kanadassa ja muualla.

⁴⁸ Tom Nesmith, "Introduction: Archival Studies in English-Speaking Canada and the North American Rediscovery of Provenance", teoksessa Nesmith, *Canadian Archival Studies*, s. 1-28, ks. s. 4 Taylorin johtavasta roolista tässä.

Nesmithin mielestä viimeisten tässä on tapahtunut suuri muutos kahden vuosikymmenen aikana kanadalaisten ja eurooppalaisten vaikutteiden ansiosta. Arkistoammattilaiset ovat alkaneet käyttää historiantutkijan osaamistaan asiakirjat tuottaneen kontekstin ymmärtämiseen asiakirjojen sisällön sijasta. Nesmith on ollut siinä itse kärjessä. Hänestä "asiakirjan historia" on Hugh Taylorin sosiohistoriallisen tutkimuksen uusi muoto. *Archivaria*-lehteen Nesmith lisäsi *Studies of Documents* -osion, jossa kehitetään "modernia diplomatiikkaa".⁴⁹ Minustakin keskittymällä "proveniensiin, arkistofondin kunnioittamiseen, asiakirjojen kontekstiin, kehitykseen ja keskinäisiin suhteisiin" – siis perinteisiin alan ammatillisen ja teoreettisen diskurssin ydinalueisiin – arkistoammattilaiset voisivat siirtyä "informaatiosta" "tietämysparadigmaan" ja saada uutta merkittävyyttä sähköisten asiakirjojen ja tietoverkkojen aikakaudella.⁵⁰ Samaan aikaan ehdotettiin myös, että sähköiset asiakirjat olisi jätettävä tietohallinnon ja tietojenkäsittelytieteen armoille. Toiset kannattivat pitäytymistä schellenbergiläisittäin asiakirjojen sisällössä. Sen sijaan kanadalaiset arkisto-ammattilaiset löysivät oman ammattikuntansa perinnön; kontekstualisoidun tiedon. Pian koko Kanadassa tehtiin arkistotutkimusta erilaisten arkistodokumenttien alkuperästä, hallinnasta, muodosta, tehtävistä ja fyysisistä piirteistä.⁵¹

Siksi ei yllätä, että David Bearman ja Richard Lytle julkaisivat artikkelin *The Power of the Principle of Provenance* v. 1985 juuri *Archivaria*-lehdessä eikä Yhdysvalloissa. Bearmanin ja Lytlen kirjoitus oli merkkipaalu. Kirjoittajat väittivät, että asiakirjojen muotoon, tehtävään ja syntykontekstiin kohdistuva, auktoriteettitietueilla mahdollistettu, provenienssipohjainen tiedonhaku oli ylivoimainen aihe- ja sisältöpohjaiseen tiedonhakuun verrattuna ja siten avain arkistoammattilaisten rooliin sähköisten asiakirjojen aikakaudella. Proveniensi ei ollut jotain mennyttä vaan myös lupaus tulevasta, merkityksestä, joka perustui "arkistoammattilaisen uniikkiin näkökulmaan organisaatioiden tapaan luoda, käyttää ja hävittää informaatiota".⁵²

Alan intellektuaalinen tai teoreettinen ydin löytyi asiakirjojen ja arkistonmuodostajien historian ja kontekstin analyysistä. Tähän yhdistyi kiinnostus eurooppalaiseen arkistoteoriaan. Keskeinen hahmo on Luciana Duranti, joka tuli Kanadaan Italiasta v. 1987. Kuuden artikkelin sarjassa Duranti esitteli diplomatiikan tutkimusta ja sen merkitystä nykyajan asiakirjojen ymmärtämiseksi.⁵³ Durantin analyysi meni "asiakirjojen historia" -lähestymistapaa pidemmälle. Hän antoi oppilaidensa kanssa sysäyksen uusjenkinsonilaiselle kiinnostukselle itse asiakirjaan ja erityisesti sen ominaisuuksiin todisteina teoista ja arkistonmuodostajan toiminnasta.⁵⁴ Diplomatiikalla (kuten myös "asiakirjojen historialla") on paljon annettavaa

⁴⁹ Ibid., s. 14, 18-19. Ks. myös Tom Nesmith, "Archives from the Bottom Up: Social History and Archival Scholarship", (originally 1982), teoksessa Ibid, s. 159-84; ja hänen pääkirjoituksensa, "Archivaria After Ten Years", *Archivaria* 20 (Summer 1985), s. 13-21. Nesmith opettaa tätä koulutusohjelmassaan Manitoban yliopistossa. Kyseessä on taylorilais-huomanistinen tutkimus asiakirjahallinnan luonteesta ja vaikutuksesta yhteiskuntaan nyt, ennen ja tulevaisuudessa (ks. viite 60 alla).

⁵⁰ Terry Cook, "From Information to Knowledge: An Intellectual Paradigm for Archives", *Archivaria* 19 (Winter 1984-85), s. 46, 49.

⁵¹ Nesmith, "Introduction", s. 18. Hänen kirjansa (*Canadian Archival Studies*) yksi tarkoitus oli osoittaa, millaisia eri muotoja proveniensiin perustuvalla asiakirjojen ja arkistonmuodostajien tutkimuksella on.

⁵² Bearman ja Lytle, "The Power of the Principle of Provenance", s. 14-27, erityisesti lainauksesta s. 14 ja alaviite 1 positiivisesta vastaanotosta Kanadassa.

⁵³ Ks. Luciana Duranti, "Diplomatics: New Uses for an Old Science", *Archivaria* 28 (Summer 1989), s. 7-27, katsaus aiheeseen kuuden artikkelin sarjan ensimmäisessä osassa ja erityisesti "Part V", *Archivaria* 32 (Summer 1991), jossa on tarkemmin kuvattu diplomatiikan menetelmää ja lähestymistapaa yleisesti, eikä keskitytty yksityiskohtiin kuten edellisissä artikkeleissa.

⁵⁴ Esimerkkejä tästä ovat Heather MacNeil, "Weaving Provenancial and Documentary Relations", *Archivaria* 34 (Summer 1992), s. 192-98; Janet Turner, "Experimenting with New Tools: Special Diplomatics and the Study of Authority in the

nykyajan arkistoammattilaiselle erityisesti silloin, kun on kyse sähköisessä ympäristössä syntyvien dokumenttien muodon, rakenteen ja laatijoiden tutkimisesta. Se selvästi täytyy samalla yhdistää ymmärrykseen toimijoiden tehtävistä, rakenteista ja suhteista siten kuin Booms, Samuels, Taylor ja Cook ovat esittäneet.⁵⁵ Kyse ei ole siitä, onko arkistonmuodostajan tehtävien analyysi ("ylhäältä alas") parempi tai huonompi kuin yksittäisten dokumenttien tarkastelu diplomatiikan keinoin 8" alhaalta ylös"). Molemmat tarjoavat välineitä asiakirjojen ymmärtämiseen niiden kontekstissa. Arkistoammattilainen voi käyttää niitä yhdessä.⁵⁶ Ylhäältä alas -tarkastelu auttaa ymmärtämään tehtäviä, prosesseja ja toimintoja; "alhaalta ylös" antaa tarkemman näkökulman toiminnan todisteisiin. Samalla on muistettava, että vaikka uusjenkinsonilainen lähestymistapa rikastaa näkökulmia, se sisältää jo Jenkinsonilla instituutioiden ja hallinnon arkistojen korostuksen. Tämä ei saisi heikentää arkistojen kulttuuriulottuvuuksia tai viedä huomiota pois *total archivesista*, joka kattaa sekä julkis- että yksityissektorin.⁵⁷

United Church of Canada", *Archivaria* 30 (Summer 1990), s. 91-103 ja Terry Eastwood, "How Goes It with Appraisal?", *Archivaria* 36 (Autumn 1993), s. 111-21, samoin kuin viitteessä 34 mainittu Eastwoodin artikkeli. Durantin keskeisimmistä töistä ks. viitteet 5 ja 53 sekä teoreettiset näkemykset artikkeleissa "The Concept of Appraisal and Archival Theory", "The Archival Body of Knowledge: Archival Theory, Method, and Practice, and Graduate and Continuing Education", *Journal of Education for Library and Information Science* 34 (Winter 1993), s. 10-11; ja "Reliability and Authenticity: The Concepts and Their Implications", *Archivaria* 39 (Spring 1995), s. 5-10. Asiakirjan ensisijaisuutta ovat puolustaneet myös sellaiset kanadalaiset arkistonhoitajat, jotka eivät kuulu Durantin lähipiiriin. Esimerkiksi Barbara Craig on toistuvasti kiinnittänyt asiakirjoihin huomiota. Hän on samalla osoittanut, että "asiakirjan historia" lähestymistapa (josta hänen kirjoituksensa ovat hyvä esimerkki) ja diplomatiikka-koulukunta voivat sopia yhteen, ks. esimerkiksi Craigin kirjoitusta "The Acts of the Appraisers: The Context, the Plan and the Record", *Archivaria* 34 (Summer 1992), s. 175-80, sekä kirjoituksia terveydenhuollon ja brittiläisen valtionhallinnon asiakirjoista. Toisenlainen, postmoderni ja taatusti ei-jenkinsonilainen näkemys asiakirjan tärkeystä luettuna hermeneuttisena tekstinä on Brown, "Records Acquisition Strategy and Its Theoretical Foundation: The Case for a Concept of Archival Hermeneutics." Minäkin olen puolustanut asiakirjan ensisijaisuutta arkistojatellussa. Sen ovat arvostelijanikin joskus tunnustaneet; ks. jo viitattujen kirjoitusten lisäksi "It's Ten O'Clock: Do You Know Where Your Data Are?", *Technology Review* (January 1995), s. 48-53.

⁵⁵ Tämä on selvästi todettu yhdessä harvoista julkaistuista tapaustutkimuksista, joissa on hyödynnetty diplomatiikkaa. Siinä todetaan, että "muiden arkistonhoitajan ulottuvilla olevien menetelmien käyttäminen on tarpeen diplomatiikan löytöjen vahvistamiseksi sekä vastauksen saamiseksi sellaisiin kysymyksiin, joihin diplomatiikka ei vastaa". Tällaisia välineitä ovat hallinnon, lain ja organisaatiokulttuurin (ajatusten, yhteisöllisten voimien yms.) historia sekä arkistoteoria. Oletan "arkistoteorian" koostuvan tässä laajemmista provenienssipohjaisista näkemyksistä, jotka asiakirjan historia -lähestymistapa voi antaa juridisen syntykontekstin tarkasteluun. Ks. Turner, "Experimenting with New Tools", s. 101. Nykyarkistonhoitajan olisi kuitenkin käännettävä Turnerin menetelmä toisin päin, kun seulottavana on miljardeja asiakirjoja. Näin siksi, ettei kukaan enää voi tehdä yksittäisten dokumenttien arvonmäärittystä – vieläpä sellaisten dokumenttien, jotka joissain sähköisissä ja audiovisuaalisissa ympäristöissä eivät vielä ole edes arvonmäärittystä tehtäessä olemassa. Turnerin menetelmä kuuluisi tällöin: "diplomatiikan analyysimenetelmät voivat olla hyödyllisiä, kun vahvistetaan tehtävä- ja provenienssipohjaisen makroarvonmäärittelyn havaintoja tai etsitään vastauksia sen avoimiksi jättämiin kysymyksiin." Diplomatiikasta tulee silloin väline makroarvonmäärittelyn tulosten ja hypoteesien vahvistamiseen, Rick Brownin ehdottaman arkistohermeneutiikan tapaan.

⁵⁶ Ajatus, että molemmat ajatustraditiot voitaisiin tunnustaa ja yhdistää sen sijaan, että toinen sivuutetaan tai sitä halvennetaan, on esitetty myös Heather MacNeilin artikkelissa "Archival Theory and Practice: Between Two Paradigms", s. 17-18. Hän ei ole aina itse toiminut tämän mukaisesti, ks. yksipuolinen "Archival Studies in the Canadian Grain: The Search for a Canadian Archival Tradition", *Archivaria* 37 (Spring 1994), s. 134-49 ja Tom Nesmithin vastine siihen: "Nesmith and The Rediscovery of Provenance (Response to Heather MacNeil)", *Archivaria* 38 (Fall 1994), s. 7-10.

⁵⁷ Tämän vaaran on tuonut esille Joan M. Schwartz, "We make our tools and our tools make us': Lessons from Photographs for the Practice, Politics, and Poetics of Diplomats." Mielestäni diplomatiikan tai neojenkinsonilaisten menetelmät eivät väistämättä suosi institutionaalisia arkistoja muiden arkistojen, tai hallinnollisia arkistoja kulttuuriarvojen, kustannuksella. Kysymys on siitä, mitä painotetaan. Esimerkit keskeisillä kirjoittajilla ja menetelmien historia vievät kyllä institutionaalisten ja hallinnollisten arkistojen suuntaan. Samoin oletukset, että instituutit mukautuvat arkistonäkökulmaan tai että noudattamatta jättämisestä seuraa vahvoja juridisia ja yhteisöllisiä pakotteita. Kumpikaan ei 1900-luvun lopun Pohjois-Amerikassa usein pidä paikkaansa. Lisäksi molemmat seikat ovat lähes täysin irrelevantteja ajateltaessa yksityishenkilöiden ja monien yksityisten yhteisöjen asiakirjojen ja aineistojen seulontaa. Vaara syntyy näistä epärealistisista oletuksista, ei niinkään virheistä itse ajatuksissa.

Informaatio voi muuttua tietämykseksi, kun asiakirjojen laadintakonteksti tehdään ymmärrettäväksi provenienssin avulla. Provenienssin uudelleenousulla on ollut Kanadassa kolme seurausta. Ne ovat tuoneet paikallisten hyötyjen lisäksi kansainvälistä huomiota.

Ensimmäinen seuraus oli uuden makroseulontastrategian luominen Kanadan kansallisarkistossa. Se on otettu käyttöön myös toisilla hallintoalueilla ja muissa maissa. Strategian tunnuspiirteenä on tehtäviin suuntautunut, monia medioita sisältävä, provenienssikeskeinen lähestymistapa, jossa ei yritetä arvioida asiakirjoja niiden odotetun tutkimuskäytön mukaan. Sen sijaan siinä yritetään heijastaa laatijoiden ja yhteiskunnan toimintaa, tahoja, joiden kanssa ollaan vuorovaikutuksessa, sekä arvoja, joista asiakirjat epäsuorasti kertovat.⁵⁸ Toinen seuraus on ollut kansallisten kuvailustandardien kehittäminen. Niiden tavoitteena on korvata Schellenbergin asiakirjaryhmä provenienssikeskeisellä arkistofondin käsitteellä; kuvailurakenteilla, jotka etenevät yleisestä spesifiseen, kuvaten monitasoisina erilaisia aineistojen suhteita fondin sisällä. Tavoitteena on säilyttää provenienssi tuomalla auktoriteettitietueiden avulla esiin asiakirjojen suhteet laatijoihin sekä määrittää säännöt, joiden avulla arkistot kuvaillaan osana tätä uudelleenorganisoitua kontekstuaalista maailmankaikkeutta.⁵⁹ Kolmas seuraus on ollut useiden maisteriohjelmien luominen arkistokoulutusta varten. Vaatimukset koulutukselle heijastavat provenienssin uudelleen löytymistä ja arkistoteorian nousua Kanadassa. Opettajien ja opiskelijoiden työ osaltaan vahvistaa sitä.⁶⁰

Kanadalaisten oppiessa arvostamaan provenienssia vastauksena arkistojen nykyongelmiin, myös eurooppalaiset päätyivät samaan tulokseen. Ainakin neljässä esseekokoelmassa ammattilaiset eri maista ovat pohdiskelleet provenienssin merkitystä. Se, että arkistoteorian syntysijoillakin tehdään uudelleen tarkastelua, ehkä auttaa antamaan anteeksi pohjoisamerikkalaisten menneet virheet. Se ehkä auttaa myös ymmärtämään heränneen innostuksen. Eurooppalaiset kirjoittajat ovat enimmäkseen todenneet provenienssin tärkeyden. Kun kyseessä ovat sähköiset asiakirjojat ja automatisoidut toimistot, provenienssi on ymmärrettävä enemmän käsitteellisesti ja vapaasti kuin fyysisesti ja kirjaimellisesti.⁶¹

⁵⁸ Ks. yllä viitteet 39 ja 40.

⁵⁹ Bureau of Canadian Archivists, Working Group on Archival Descriptive Standards, *Toward Descriptive Standards: Report and Recommendations of the Canadian Working Group on Archival Descriptive Standards* (Ottawa, 1985); Wendy M. Duff ja Kent M. Haworth, "The Reclamation of Archival Description: The Canadian Perspective", *Archivaria* 31 (Winter 1990-91), s. 26-35; Eastwood (toim.), *The Archival Fonds* ja lukuisat muut, erityisesti Hugo Stibben ja Cynthia Durancen, artikkelit kahdessa kuvailustandardeja käsittelevissä teemanumerossa, *Archivaria* 34 (Summer 1992) ja 35 (Spring 1993). Näissä numeroissa David Bearmanin, Kathleen Roen ja Terry Cookin kirjoitukset haastavat joitain kanadalaisia oletuksia ja toteutusmalleja, varsinkin eräitä RADin (*RAD, Rules for Archival Description*) määritelmiä fondin luonteesta. Itse provenienssia ja pyrkimistä rikkaampaan kontekstiin ei kuitenkaan kiistetä.

⁶⁰ Parhaat akateemista koulutusta käsittelevät artikkelit ovat Terry Eastwoodin, "Nurturing Archival Education in the University", *American Archivist* 51 (Summer 1988), s. 228-52, ja Tom Nesmithin, "Hugh Taylor's Contextual Idea for Archives and the Foundation of Graduate Education in Archival Studies", joissa kerrotaan lähestymistavoista kahdessa yliopistossa, jotka ovat University of British Columbia ja University of Manitoba. Aiheesta yleisemmin, ks. Association of Canadian Archivists, *Guidelines for the Development of a Two-Year Curriculum for a Master of Archival Studies* (Ottawa, 1990).

⁶¹ Euroopassa provenienssin uudelleen tarkastelu on usein liittynyt sähköisiin asiakirjoihin tai hyvin laajoihin aineistoihin suurissa organisaatioissa. Ks. esimerkiksi Claes Granströmin "Will Archival Theory Be Sufficient in the Future?", s. 159-67 ja Bruno Delmasin "Archival Science and Information Technologies", s. 168-76, molemmat teoksessa Angelika Menne-Haritz (toim.), *Information Handling in Offices and Archives* (München, 1993). Samoja huomiota tekevät myös muut eurooppalaiset kirjoittajat, ks. Bucci, *Archival Science on the Threshold*, Abukhanfusa ja Sydbeck, *The Principle of Provenance* ja Judith A. Koucky (toim.), *Second European Conference on Archives. Proceedings* (Paris, 1989). Argentinin esitti hyvin ICA:n konferenssissa Montrealissa Angelika Menne-Haritz, "Archival Education: Meeting

Australialaisen Peter Scottin ja hänen kollegojensa käsialaa on provenienssin voimallisin uustulkinta vuosisadan puolivälin jälkeen.⁶² Jenkinsonin ja Schellenbergin jälkeen useimmat arkistoteoreetikot ovat keskittyneet arvonmääritykseen tai sähköisiin asiakirjoihin. Peter Scottin huomion kohteena oli kuvailu. Hollantilaisten esittämä kuvailu ja käsitteet perustuivat siihen, että proveniensseja on vain yksi ja sekä hallinnon että asiakirjojen rakenteet muodostuvat yhdestä hierarkiasta. Jenkinson ja Schellenberg muokkasivat näitä ajatuksia vain vähän. Scottin perusidea oli, ettei perinteinen oletus yksi – yhteen suhteesta asiakirjan ja sen luoneen organisaation välillä ollut enää pätevä. Hän myös osoitti selvästi, ettei hallinto asiakirjajärjestelmään ole enää yksihierarkkinen tehtävien tai organisaatorakenteiden muodostelma, vaan joukko jatkuvasti muuttuvia, monimutkaisia dynaamisia suhteita. Scott kehitti australialaisen sarjajärjestelmän (*series system*) välineeksi, jolla voidaan kuvata useiden arkistonmuodostajien ja asiakirjasarjojen välisiä suhteita osana hallinnon jatkumoa, olipa kyseessä asiakirjojen luominen, niiden hallinta organisaatiossa tai säilytys arkistossa. Scottin oma huomio oli asiakirjojen ja niiden laatijoiden välisissä suhteissa. Australialaiset ovat kokeilemassa tämän verkoston rikastamista lisäämällä siihen muita asiakirjojen tehtäviin ja laajempaan alkuperäkontekstiin liittyviä suhteita.⁶³ Kaikki suhteet eivät ole kiinteitä yhdestä yhteen -suhteita, kuten on useimmissa kuvailun lähestymistavoissa (ristikkäisviittauksista huolimatta), vaan ne voivat olla monesta yhteen, yhdestä moneen tai monesta moneen -suhteita: monen sarjan ja yhden arkistonmuodostajan, monen arkistonmuodostajan ja yhden sarjan, monen arkistonmuodostajan ja monen sarjan, arkistonmuodostajan ja toisten arkistonmuodostajien, sarjan ja toisten sarjojen, sarjan, arkistonmuodostajien ja tehtävien välillä tai päinvastoin. Scott käytännössä muutti kuvailun staattisesta luetteloinnista lukuisten suhteiden dynaamiseksi järjestelmäksi.

Valitettavasti australialainen sarjajärjestelmä on ymmärretty väärin vain Jenkinsonin arkistoryhmän, Schellenbergin asiakirjaryhmän tai eurooppalaisen arkistofondin minimalisistiseksi versioksi.⁶⁴ Tämä on jättänyt piiloon Scottin aikaan saaman vallankumouksen kuvailussa ja yleisemmin arkistoteoriassa. Scottin panos on se, että hän rikkoi sekä schellenbergiläisen asiakirjaryhmän pakkopaidan kuvailulle että käsityksen fyysisistä arkistoista, jolle arkistoajattelu oli hollantilaisten käsikirjan jälkeen implisiittisesti perustunut. Scott on näin arkistoajattelun "postkustodiaalisen" vallankumouksen alullepanija.⁶⁵ Vaikka

the Needs of Society in the Twenty-First Century", plenary address offprint, XII International Congress on Archives (Montreal, 1992), erityisesti s. 8-11.

⁶² Paras esitys australialaisesta sarjajärjestelmästä (jossa on myös merkittävästi uudelleen käsitteellistetty ja ajantasaistettu Scottin ajatuksia) on teoksessa Piggott ja McKemmish, *The Records Continuum*, varsinkin Sue McKemmishin ja Chris Hurleyn esseissä. Scottin omista ideoista, ks. Scott, "The Record Group Concept", s. 493-504, ja viisiosainen sarja kirjoituksia, jossa oli eri henkilöitä toisena kirjoittajana: "Archives and Administrative Change - Some Methods and Approaches", *Archives and Manuscripts* 7 (August 1978), s. 115-27; 7 (April 1979), s. 151-65; 7 (May 1980), s. 41-54; 8 (December 1980), s. 51-69 ja 9 (September 1981), s. 3-17. Scottin läpimurto oli seurausta keskusteluista Commonwealth Archives Office'ssa (so. nykyinen kansallisarkisto, Australian Archives). Keskusteluissa myös laitoksen ensimmäisellä johtajalla Ian Macleanilla oli merkittävä rooli. Maclean vaikutti erityisesti siihen, että sarjakonsepti vietiin arkiston kammiosta sovellettaviksi viranomaisten sen hetkisiin asiakirjoihin. Tämä kavensi schellenbergiläistä erottelua asiakirjahallinnon ammatillaisiin ja arkistonhoitajiin sekä "nykyasiakirjoihin" ja "vanhoihin" arkistoihin. Silti ensisijaisesti Scott muotoili konseptin ja toi sen kirjoituksissaan laajemman ammattikunnan ulottuville.

⁶³ Ks. Chris Hurley, "What, If Anything, Is A Function", *Archives and Manuscripts* 21 (November 1993), s. 208-20, ja "Ambient Functions: Abandoned Children to Zoos", *Archivaria* 40 (Fall 1995), s. 21-39.

⁶⁴ Fondin käsitteen on parhaiten esittänyt yksi johtavista eurooppalaisista arkistoajatteliijoista, ks. Michel Duchein, "Theoretical Principles and Practical Problems of Respect des fonds in Archival Science", *Archivaria* 16 (Summer 1983), s. 64-82 (originally 1977). Maksimalisti - minimalisti -erosta, ks. Cook, "Concept of the Archival Fonds", s. 54-57.

⁶⁵ Kuvailuparadigmojen uudelleen ajattelu postkustodiaalisessa viitekehyksessä pohjois-Amerikassa on Scottin inspiroimaa, ks. Max J. Evans, "Authority Control: An Alternative to the Record Group Concept", *American Archivist*

Scottin maailmana olivat paperiasiakirjat, hänen näkemyksensä ovat erityisen tärkeitä sähköisten asiakirjojen kanssa työskenteleville, koska asiakirjoilla on vähän merkitystä sähköisessä toimintaympäristössä konkreettisina objekteina, jos sitä vertaa niiden synnyn ja käytön moninaiisiin kontekstuaalisiin suhteisiin.

Australialaiset ovat antaneet toisenkin lisän arkistodiskurssiin ja provenienssijatteluun. Maan useissa skandaaleissa tärkeitä asiakirjoja joko katosi tai tahallisesti hävitettiin. Vastauksena siihen Sue McKemish ja Frank Upward ovat kirjoittaneet "todennettavuudesta" asiakirjahallinnassa. Ajatus todennettavuudesta on ollut Euroopassa yleinen, erityisesti Ranskassa, mutta sitä on harvoin tuotu toistuvasti yhtä voimakkaasti esiin kuin Australiassa.⁶⁶ McKemish ja Upward pohjaavat Jenkinsonin keskeisille teemoille, kanadalaiselle opille uusprovenienssista ja varsinkin David Bearmanin näkemyksille. He väittävät, että schellenbergiläinen jako asiakirjahallinnon ja arkiston toimintakenttiin vie huomion pois asiakirjojen tarkoituksesta, joka on tarkasteluhetkestä riippumatta sama. McKemish ja Upward pitävät elinkaarta yhtenä jatkumona erillisten, toisiaan seuraavien vaiheiden sijasta. Heidän mukaansa tietotekniikka-ammattilaiset kiinnittävät liian usein huomiota vain tehokkaaseen tietojen käyttöön välittämättä tietojen eheydestä, täydellisyydestä, tarkkuudesta ja luotettavuudesta. Myös niitä vaaditaan, jotta tiedot voisivat palvella laatijoitaan, intressiryhmiä, kansalaisia ja tutkijoita. Asiakirjojen todistusvoimaisuus on perusta sekä instituutioiden toiminnan sisäiselle todennettavuudelle että laajemmalle julkiselle todennettavuudelle. Julkinen todennettavuus on olennainen demokratioissa, joissa johtajat ja instituutiot ovat vastuussa teoistaan. Jos instituutioita ei voida vaatia vastuuseen ja edellyttää "asiakirjallisten" piirteiden olemassaoloa niiden asiakirjajärjestelmissä, tietoihin pääsy on merkityksentöntä niin nykyisten kuin myöhempien käyttäjien näkökulmasta.⁶⁷

Australialainen Glenda Acland on tiivistänyt asian sanomalla, että arkistoammattilaisten on hallittava asiakirjoja eikä reliikkejä menneisyydestä.⁶⁸ Tarpeetonta sanoakaan että neojenkinsonilaiset eivät Australiassa seuraa esikuvaansa olemalla passiivisia asiakirjojen säilyttäjiä, vaan he näkevät arkistoammattilaiset aktiivisina osallistujina, jopa auditoijina, asiakirjan elinkaaren eri vaiheissa.⁶⁹ Australialaisten tapa hahmottaa asiakirjat todisteina osana todennettavuutta on tärkeä, koska se yhdistää evidenssin ja asiakirjallisuuden asiakirjat laativien instituutioiden etuihin ja tarpeeseen suojautua juridisesti ja eettisesti. Tuloksena on tehokas strategia, jossa arkistonmuodostaja itse ratkaisee arkistointiin liittyvät kysymykset asiakirjojen hallinnan jatkumon alussa. Tämä on keskeistä sähköisten arkistoasiakirjojen

49 (Summer 1986), s. 251-53, 256, 259 ja passim; Bearman ja Lytle, "Power of the Principle of Provenance", s. 20 ja Cook, "Concept of the Archival Fonds", s. 52, 67-68. Scottin laaja vaikutus hänen omassa maassaan auttaa ymmärtämään, miksi australialaiset ovat edelläkävijöitä postkustodialismissa, erityisesti asiakirjahallinnon ja kuvailukäytäntöjen osalta. Postkustodialismista yleensä ja viitteistä sitä koskeviin kirjoituksiin, ks. Cook, "Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management" ja "Archives in the Postcustodial and Postmodernist Era".

⁶⁶ Australialainen jatkumomallin tulkinnasta ja toteutuksesta (elinkaarimallin sijasta), ks. eri kirjoittajia (erityisesti Frank Upwardia) McKemishin ja Piggottin kirjassa, *Records Continuum*. Ranskasta ja sen pitkistä perinteistä "pré-archivage"-työhön ministeriössä, mikä myös heijastaa kontinuumijattelua, ks. Jean Favier (toim.), *La Pratique archivistique française* (Paris, 1993). Kanadalainen näkemys on esitetty Athertonin artikkelissa "From Life Cycle to Continuum."

⁶⁷ McKemish ja Upward, *Archival Documents*, s. 1, 22 ja passim.

⁶⁸ Glenda Acland, "Managing the Record Rather Than the Relic", s. 57-63. Acland on ollut yksi keskeisiä hahmoja siirryttäessä kohti todennettavuuteen perustuvaa viitekehystä; ks. hänen lausuntoaan virastoille, jota siteerataan teoksessa McKemish ja Upward, *Archival Documents*, s. 13-15.

⁶⁹ Ks. Aclandin artikkelin paljastavaa nimeä "Archivist - Keeper, Undertaker or Auditor?". Artikkelissa hän argumentoi viimeksi mainitun roolin puolesta.

säilymiselle. Instituutioiden ja viranomaisten asiakirjojen painotuksessa piilee vaara, että arkistoammattilaiset jakaantuvat hallinto- ja kulttuurirooleihin. Eräät lähestymistavan kannattajat ovat alkaneet huomata tämän.⁷⁰ Jakaantuminen murentaisi arkistojen merkitystä kansallisen kulttuurin ja yhteiskunnan muistin vaalijoina, koska kapeampi juridinen todennettavuus olisi etusijalla. Kuten myöhemmin totean, myös kanadalaisten neojenkinsonilaisten ja joidenkin sähköisen asiakirjan teoreetikoiden painotuksissa on sama vaara.

1.8. "Arkistot keksitään uudelleen": sähköiset asiakirjat ja arkistoteoria

Sähköiset asiakirjat ovat herätelleet huomaamaan provenienssin merkityksen. Ne ovat hallinneet ammatillista keskustelua, mikä on johtanut uusiin näkemyksiin, strategioihin ja käytäntöihin.⁷¹ Tässä kehityksessä Yhdysvalloilla ja erityisesti David Bearmanilla on ollut johtoasema, vaikka myös kanadalaisten ja australialaisten panos on merkittävä.⁷²

Sähköisten asiakirjojen – tai kuten tuolloin sanottiin, "konelukuisten asiakirjojen" – alku ei ollut lupaava. Suhteellisen uusi teknologia sai aikaan paniikkia. Jotta uusista tietovälineistä selvittäisiin 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa suositeltiin kaiken entisen hylkäämistä ja arkistoammattilaisten ryhtymistä tietotekniikan asiantuntijoiksi tai informaatioammattilaisiksi. Kontekstin asemasta painotettiin tietosisältöä, arkistojen kuvailun sijasta kirjastojen luettelointiperinnettä. Jatkuvasti päivittyvät relaatiotietokannat ja toimistojärjestelmät sekä arkistonmuodostajan tiedoista yhdessä muodostuva monimuotoinen

⁷⁰ Upward ja McKemish, "Somewhere Beyond Custody", s. 145-46, ja Frank Upward teoksessa *Archival Documents*, s. 43. Mielenkiintoinen yritys poiketa tästä on Sue McKemishin, "Evidence of Me", *Archives and Manuscripts* 24 (May 1996), s. 28-45.

⁷¹ Sähköisiä asiakirjoja varten on kehitetty tai niille on suositeltu monia strategioita ja käytäntöjä, joiden käsittelyyn ei tässä riitä tilaa, koska tarkoitus on käydä enemmän läpi käsitteellistä diskurssia kuin käytännön menetelmiä. Se ei tarkoita, etteikö käytännön menetelmien vuoksi olisi näkemyseroja esimerkiksi siitä, vaatiiko autenttisuuden takaaminen asiakirjojen ottamista fyysisesti arkistoon haltuun, tai siitä, miten luoda tai pitää yllä linkkejä asiakirjoista laatijaa ja kontekstia kuvaaviin auktoriteettitietueisiin. Paras yksittäinen lähde sähköisiä asiakirjoja koskevista strategioista on edelleen Margaret Hedstrom (toim.), *Electronic Records Management Program Strategies* (Pittsburgh, 1993). Teoksessa on tapaustutkimuksia, joissa menestykseen tai epäonnistumiseen johtaneita tekijöitä on analysoitu kansainvälisissä (2), kansallisissa (4), osavaltioissa (4) ja yliopistojen (1) toimintasuunnitelmissa sekä yleisarvio näistä ja laaja (59 sivun) kommentoitu bibliografia, jonka on laatinut Richard J. Cox. Ks. myös David Bearman, "Archival Strategies" -paperi, josta keskusteltiin SAA:n (Society of American Archivists) vuoden 1994 konferenssissa ja joka ilmestyy *American Archivist* -lehdessä.

⁷² Näistä ks. David Bearmanin teoksia, joihin on viitattu näissä viitteissä. Kymmenen hänen esseetään on nyt koottu teokseen David Bearman, *Electronic Evidence: Strategies for Managing Records in Contemporary Organizations* (Pittsburgh, 1994) [Kirja on (2014) netissä, ks. http://www.archimuse.com/publishing/electronic_evidence.html, suom. huom.]. Bearmanin kommentteja ja kirjoituksia on ilmestynyt *Archives ja Museum Informatics* -lehdessä, jonka toimittaja hän on. Toinen keskeinen amerikkalainen kirjoittaja on Margaret Hedstrom, ks. hänen urauurtavaa käsikirjaansa *Archives and Manuscripts: Machine-Readable Records* (Chicago, 1984) ja tuoreempia "Understanding Electronic Incunabula: A Framework for Research on Electronic Records", *American Archivist* 54 (Summer 1991), s. 334-54, "Descriptive Practices for Electronic Records: Deciding What is Essential and Imagining What is Possible", *Archivaria* 36 (Autumn 1993), 53-62, sekä yhdessä David Bearmanin kanssa kirjoitettua "Reinventing Archives for Electronic Records: Alternative Service Delivery Options", teoksessa Hedstrom, *Electronic Records Management*, s. 82-98. Myös yksi sähköisen arkistoinnin varhaisista pioneereista, Charles M. Dollar, oli amerikkalainen. Ks. Dollar, "Appraising Machine-Readable Records" (alunperin v. 1978), teoksessa Daniels ja Walch, *Modern Archives Reader*, s. 71-79, ja myöhempi *Archival Theory and Information Technologies: The Impact of Information Technologies on Archival Principles and Methods* (Macerata, Italy, 1992) sekä "Archival Theory and Practices and Informatics. Some Considerations" teoksessa Bucci, *Archival Science on the Threshold*, s. 311-28. Varhainen kandalainen kirjoittaja oli Harold Naugler, *The Archival Appraisal of Machine-Readable Records: A RAMP Study With Guidelines* (Paris, 1984).

kokonaisuus jäivät vähälle huomiolle. Keskeisenä pidettiin dataa tiedostoissa, jotka oli luotu kerralla tapahtumassa. Luomisen jälkeen näitä tiedostoja ei enää päivitetty ja niitä voitiin käsitellä erillisinä, yksittäisinä objekteina. Olen kutsunut tätä pioneerivaihetta sähköisten arkistojen "ensimmäiseksi sukupolveksi".⁷³ Sen lähestymistavat ovat täysin ymmärrettäviä. Ainoat valmiit toimintamallit tulivat yhteiskuntatieteellistä tutkimusdataa säilyttäviltä tietoarkistoilta, joiden aineistot olivat kerralla syntyneitä, muuttumattomia ja irrallisia. Tämä kuitenkin muuttui 1980-luvun puolivälissä, jolloin relaatiotietokannat ja uudet teknologiat yleistyivät yrityksissä, yliopistoissa ja hallinnossa. Relaatiotietokannoissa säilyttämisen arvoinen data muuttuu lähes joka hetki. Tietokannoissa informaatio on sentään loogisesti strukturoitua, mutta lisäksi on automatisoituja toimistojärjestelmiä, joissa teksti, data, grafiikka, kuvat ja ääni muunnetaan sähköisiin muotoihin tai yhdistetään multimediadokumentteihin.

Pitkällä aikavälillä nämä uudet, monimutkaiset tallennustavat yhdessä televiestinnän aikaansaamaan vallankumouksen kanssa uhkaavat arkistonmuodostajien korporatiivista muistia ja päätöksenteon todennettavuutta. Näin on, kunnes ne on saatu valvontaan, standardisoitu ja yhdistetty liiketoimintaprosesseihin. Lisäksi uudet tallennustavat uhkaavat arkistojen mahdollisuutta toimia elinvoimaisina instituutioina, jotka pystyvät säilyttämään asiakirjat konteksteineen ja toiminnallisuuksineen vuosikymmeniä ja vuosisatoja. Miten yksittäinen organisaatio voi säilyttää luotettavia todisteita toiminnastaan, jos sähköinen asiakirja on vain hetkellinen, "virtuaalinen" yhdistelmä tietoa, tai katoava näkymä näytöllä; sattumanvaraisesti tallennettua informaatiota, jonka eri käyttäjät eri organisaatioissa ovat luoneet eri tarkoituksiin eri tavoin? Mikä on tällaisen lyhytaikaisen ja irrallisen datan toiminnallinen konteksti ja proveniensi? Kuten Peter Scottin varhaiset ajatukset, sähköiset asiakirjat vievät arkistoammattilaiset virtuaalisten arkistojen ja asiakirjojen maailmaan, jossa aikaisemmin vuosisadan arkistodiskurssissa keskeinen fyysinen asiakirja järjestyksineen on melko toisarvoinen verrattuna toiminnalliseen kontekstiin, jossa asiakirja luodaan ja se tulee kuvailuksi ja käytetyksi. Sähköisten asiakirjojen tuoma vallankumous on saanut arkistoteoreetikot, kuten australialaisen Sue McKemmishin, kysymään, ovatko asiakirjat koskaan todellisia?⁷⁴

Näihin peruskysymyksiin on alettu saada vastauksia. Arkistoammattilaiset käsittävät, että - kun kaikki teknologiapuhe sivuutetaan - relaatiotietokantojen, keskenään linkittyvien ohjelmistojen, hypermediadokumenttien ja monitasoisten maantieteellisten tietojärjestelmien maailma on yhä tiedon suhteiden, yhteyksien, kontekstin, evidenssin ja provenienssin maailma. Näiden suhteiden luominen uudelleen on käsitteellisesti ja teoreettisesti arkistoammattilaiselle samanlainen tehtävä kuin oli 1800-luvun virastojen asiakirjasarjojen suhteiden paljastaminen ja liittäminen taustalla oleviin tehtäviin ja arkistonmuodostajiin. Tietenkin ratkaisujen ja toimintatapojen on oltava erilaisia. Margaret Hedstrom ja David Bearman ovat suositelleet, että huomio siirrettäisiin jo hallussa olevista asiakirjoista hallinnossa ja yrityksissä tietokoneverkoissa olevien asiakirjojen etävalvontaan. Arkistoammattilaiset olisivat silloin vähemmän kiinni fyysisten objektien säilyttämisessä ja enemmän vaikuttamassa organisaatioiden toimintaan suojatakseen "asiakirjallisuutta" ja

⁷³ Cook, "Easy to Byte, Harder to Chew: The Second Generation of Electronic Records Archives", s. 203-8.

⁷⁴ Stimuloiva keskustelu löytyy täältä: Sue McKemmish, "Are Records Ever Actual?", teoksessa McKemmish ja Piggott, *The Records Continuum*, s. 187-203.

evidenssiä tietojärjestelmissä.⁷⁵ Silti arkistoammattilaisen tehtävän ydin, kontekstuaalisten yhteyksien ymmärtäminen ja tekeminen näkyväksi, säilyy samana.

David Bearman on sähköisten asiakirjojen teoreetikoista kaikista visionäärisin. Hänen monissa kirjoituksissaan on kaikuja näistä teemoista. Bearman esimerkiksi väittää, että keskeistä uusien välineiden tuomassa muutoksessa on, että perinteisen dokumentin rajat ovat korvautuneet luovalla tapahtumalla, johon sekä käyttäjä että järjestelmä ottavat osaa. Vain konteksti, jossa nämä virtuaaliset asiakirjat luodaan, voi tehdä niiden sisällön ymmärrettäväksi. Bearman rauhoittelee sanomalla, että tämä vastaa arkistonhoitajan näkökulmaa, jossa syntykonteksti ja proveniensi ovat olleet keskeisiä fyysisen asiakirjan ja sen sisällön sijasta. Hän päätelee, että sähköisten asiakirjojen ongelmista seurannut analyysi on rikastuttanut provenienssin käsitettä ja vahvistanut sen yhteyttä organisaation päämääriin, tehtäviin ja toimintaan organisaatioyksikköjen sijasta.⁷⁶ Joitakin arkistoammattilaisia viimeinen lause ehkä huolestuttaa. Asiakirjojen yhteydet tehtäviin ja liiketoimintaprosesseihin vievät pohjan monilta perinteisiltä hollantilaisten, Jenkinsonin, Casanovan ja jopa Schellenbergin muotoilemilla arkistoteorian ja -metodologian käsityksiltä. Sähköisten asiakirjojen viesti onkin tily: ydinperiaatteet voidaan säilyttää vain hylkäämällä perinteiset tulkinnat ja soveltamistavat.

Uudet strategiat ovat tärkeitä. Ne on tarkoitettu hallinnolle ja suurille korporatioille. Strategiat asettavat vaatimuksia asiakirjahallinnalle osana toimintapolitiikkaa sekä asiakirjojen kuvaamiselle metatiedoilla viestittäessä toimintaprosesseissa. Tällaiset menetelmät eivät kuitenkaan sovi yhtä yksityissektorin asiakirjoihin tai pienten, lyhytaikaisten ja toimintansa lopettaneiden julkishallinnon virastojen, toimikuntien ja lautakuntien aineistoihin. Ei pitäisi unohtaa tämän hetken sähköisten asiakirjojen puutteita ja jo olemassa olevia järjestelmiä. Ei pidä otaksua, että metatiedot korvaavat arkistollisen kuvailun tai tavoitella vain uudenlaisia ratkaisuja. Teoreetikot ovat esittäneet, että tietokonejärjestelmät suunniteltaisiin uudelleen varmistamaan asiakirjojen eheys ja luotettavuus. He ovat myös vaatineet todennettavuuden varmistamista linjaamalla toimintapolitiikkaa sekä siirtämällä pitkäaikaissäilytysvastuu asiakirjojen laatijoille. Ainakin toistaiseksi tämä suosii resursoituja, voimakkaita, melko vakaita ja pitkäikäisiä arkistonmuodostajia, joille tietojärjestelmien uudelleensuunnittelu on mahdollista. Samat seikat ovat epäedullisia yksityisille ja lyhytikäisille toimijoille, joilla ei ole suuria voimavaroja tai joille järjestelmien uudelleensuunnittelu ei ole ajankohtaista. Sähköisen asiakirjan teoreetikot suosivat lisäksi yhä enemmän määritelmää, jossa asiakirja ymmärretään todisteeksi tehtävien hoidosta. Vähintäänkin epäsuorasti se sulkee arkistojen ja arkistoammattilaisten näkökentän ulkopuolelle kaikki asiakirjat – ja asiakirjojen laatijat – jotka eivät täytä tätä todennettavuuden tarpeesta lähtevää kapeaa määritelmää. "Muistin politiikka" seuraa meitä edelleen.⁷⁷

⁷⁵ Provisoivan argumentin esittävät David Bearman ja Margaret Hedstrom artikkelissa "Reinventing Archives for Electronic Records", s. 82-98, erityisesti s. 97. Bearmanin muut keskeiset artikkelit strategisesta uudelleen suuntautumisesta, eri organisaatiokulttuureihin sopivista taktiikoista ja riskien hallinnasta ovat "Archival Data Management to Achieve Organizational Accountability for Electronic Records", teoksessa McKemish ja Upward, *Archival Documents*, s. 215-27, ja hänen kirjoituksensa "Archival Strategies." Keinoista huolehtia arkistonhoitajan perinteisistä tehtävistä ja periaatteista sähköisessä toimintaympäristössä, ks. Dollar, *Archival Theory and Information Technologies*, neljäs luku.

⁷⁶ David Bearman, "Multisensory Data and Its Management", teoksessa Cynthia Durance (toim.), *Management of Recorded Information: Converging Disciplines* (München, 1990), s. 111, ja "Archival Principles and the Electronic Office", teoksessa Menne-Haritz, *Information Handling*, s. 193.

⁷⁷ Yksityiskohtaisempi, kriittinen arvio sähköisen arkistoinnin kehityksestä ja analyysi sen vahvuuksista, ks. Terry Cook, "The Impact of David Bearman on Modern Archival Thinking: An Essay of Personal Reflection and Critique", *Archives*

1.9. Johtopäätöksiä

1.9.1. Millainen menneisyys on meille johdanto?

Sähköisten asiakirjojen haasteista saa näkökulman vuosisadan arkistodiskurssin tarkasteluun ja erilaisiin tulkintoihin teorian ja käytännön vuorovaikutuksesta. Muller, Faith ja Fruin määrittivät arkistolliset periaatteet. Jenkinsonin puolusti evidenssin pyhyttä. Schellenberg reagoi monimutkaisen modernin hallinnon tuottamiin asiakirjamassoihin. Booms, Samuels ja muut laajensivat näkökulmaa hallinnosta yhteiskuntaan. Arkistoammattilaiset ovat lähes joka maassa hyötäneet kumuloituvasti tästä. Samoin he ovat hyötäneet Hugh Taylorin ajatuksista, provenienssin uudelleenoususta Kanadassa, modernien asiakirjojen provenienssin tarkastelusta Australiassa, sekä Bearmanin vaatimuksesta muuttua säilyttäjästä valvojiksi, jos provenienssi ja todennettavuus asiakirjojen avulla halutaan säilyttää. Silti, huolimatta tästä viimeisen sadan vuoden kirjosta, asioita on nyt ajateltava uudelleen. Vuosisadan arkistodiskurssi osoittaa, että ympäristössä tapahtuneet muutokset on tunnistettava ja niiden merkityksestä keskusteltava. Mielestäni on viisi teemaa tai käynnissä olevaa muutosta, jotka tekevät peruskäsitteiden uudelleen pohtimisen tarpeelliseksi.

Ensimmäinen teema on arkistojen olemassaolon syy. Ammattilaiset ovat siirtyneet perusteluista, joissa arkistot oikeutettiin juridis-hallinnollisilla ja valtioon perustuvilla käsitteillä, kohti sosiokulttuurisia, arkistojen laajaan julkiseen käyttöön pohjautuvia perusteita. Tämä siirtymä heijastaa yhtäältä sitä, miten historian tutkimus on dominoinut arkistoprofessiota. Toisaalta se kertoo muutoksista siinä, miten kansalaiset ymmärtävät arkistot, sen miten menneisyys tulisi käsittää, miten menneisyyttä tulisi suojella ja pitää kansalaisten ulottuvilla.

Valtiovalta on perinteisesti luonut arkistoja palvelemaan itseään osana valtion hallintorakennetta ja organisaatiokulttuuria. Ei ole yllättävää, että aluksi arkistoteoria löysi itselleen perusteet valtioon pohjaavista teorioista ja malleista sekä vanhempien valtiollisten asiakirjojen tutkimisesta. Tällaiset teoriat on laajalti hyväksytty monissa arkistoinstituutioissa ympäri maailmaa. 1900-luvun lopulla yleinen käsitys arkistoista on aivan toinen demokratioissa, kun kyseessä ovat veronmaksajien rahoittamat julkiset arkistot: arkistot ovat nyt ihmisten arkistoja, olemassa heitä varten ja jopa heidän tahdostaan. Harvat hyväksyisivät sen, että suuria summia käytettäisiin arkistoihin, jotka koostuvat lähinnä byrokraattien puheesta toisilleen. Vaikka hallinnon todennettavuuden ja jatkuvuuden sekä henkilökohtaisten oikeuksien turvaaminen ovat edelleen tärkeitä perusteita, useimmille käyttäjille ja suurelle yleisölle perussyys arkistojen olemassaoloon on niiden antamassa tunteessa identiteetistä, paikallisuudesta, historiasta, kulttuurista sekä henkilökohtaisesta ja kollektiivisesta muistista. Yhteisön muistin rajaaminen yksinomaan voimakkaiden toimijoiden jättämiin dokumentteihin ei yksinkertaisesti ole enää hyväksyttävää. Julkisen vallankäytön asettaminen vastuuseen ja tapahtumien dokumentointi historiaa varten edellyttävät enemmän sekä arkistoilta että arkistoammattilaisilta. Samalla ei kuitenkaan ole selvää, missä tämän tulisi metodologisesti näkyä; onko kyse asiakirjojen käytöstä, yhteiskunnan ja sen instituutioiden tutkimuksesta,

and Museum Informatics 11 (1997), s. 15-37. Metadadata ja kuvailusta, ks. Heather MacNeil, "Metadata Strategies and Archival Description: Comparing Apples to Oranges", *Archivaria* 39 (Spring 1995), s. 22-32, sekä David Wallacen esittämä vastaesimerkki "Managing the Present: Metadata as Archival Description", mts., s. 11-21. Esimerkki löytyy alun perin David Bearmanilta, erityisesti artikkelista "Documenting Documentation", *Archivaria* 34 (Summer 1992), s. 33-49. Yritys sovittaa näkemyksiä yhteen on David Bearmanin ja Wendy Duffin "Grounding Archival Description in the Functional Requirements for Evidence", *Archivaria* 41 (Spring 1996), s. 275-303.

arkistonmuodostajien tehtävien selvittämisestä osana provenienssia vai jostain muusta – sitä arkistoammattilaiset eivät ole vielä keksineet.

Toinen arkistodiskurssin teema liittyy siihen, miten arkistot ja arkistoammattilaiset ovat yrittäneet säilyttää autenttisia ja luotettavia asiakirjoja todisteina toimenpiteistä ja transaktioista. Arkistoammattilaiset ovat koko vuosisadan yrittäneet ymmärtää ja valottaa yhtä paljon asiakirjan kontekstia ja provenienssia kuin sisältöä. Aluksi kontekstia suojeltiin säilyttämällä valvotusti ja katkoksitta kaikkia organisaatiolle tarpeettomiksi tulleita, säilyneitä asiakirjoja alkuperäisessä järjestyksessä. Usein kyse oli toimintansa lopettaneiden organisaatioiden päätyneistä asiakirjasarjoista tai vanhoista, erityisen arvokkaista yksittäisistä dokumenteista. Tässä on tapahtunut dramaattinen muutos. Tänään yritetään varmistaa, että asiakirjat laaditaan heti alkuun toimimaan todisteina ja että kaikki tärkeät toimenpiteet ja ajatukset dokumentoidaan asianmukaisesti.

Nykyajan nopeasti muuttuvassa maailmassa monimutkaiset organisaatiot synnyttävät hajautetusti suuria määriä asiakirjoja. Sähköiset asiakirjat ovat lyhytaikaisia ja virtuaalisia. Relaatiotietokantoja ja instituutioiden välisiä tietoverkkoja käytetään samanaikaisesti useisiin tarkoituksiin. Luotettavia asiakirjoja ei enää säily säilytettäväksi perinteisin menetelmin, paitsi jos asiaan puututaan aktiivivaiheessa, joskus ennen kuin asiakirjaa edes on olemassa. Kun tällaisia asiakirjoja säilytetään, myös pysyvän arvon käsite vaatii muutosta. Näin siksi, että sähköiset asiakirjat muuttuvat lukukelvottomiksi, jollei niille tehdä joidenkin vuosien välein ns. migraatiota tekemällä aineistosta uusi kopio muuntaen samalla sen rakenne ja toiminnallisuus uuteen ohjelmistoympäristöön sopiviksi.⁷⁸ Perinteiset säilytysmenetelmät liittyivät asiakirjojen kunnostamiseen, restaurointiin ja säilytystiloihin sekä asiakirjoja laadittaessa käytettyihin välineisiin. Sähköisten asiakirjojen ollessa kyseessä fyysinen media on lähestulkoon merkityksetön, koska migraatio on tarpeen paljon ennen fyysisen säilytysvälineen muuttumista kelvottomaksi. "Alkuperäisen" asiakirjan toiminnallisuus on säilytettävä. Se on tärkeää, koska siten säilyy tieto alkuperäisestä provenienssista ja kontekstista, joita ilman ei ole todistetta. Tähän arkistoammattilaisten täytyy kiinnittää yhä enemmän huomiota.

Kolmas suuri teema liittyy arkistoteorian juuriin. Vuosisata sitten arkistoperiaatteet johdettiin toisaalta analysoimalla yksittäisiä dokumentteja diplomatiikan menetelmin, toisaalta säännöistä, jotka perustuivat hierarkkisten ja vakaiden organisaatioiden luomiin jo päätyneisiin asiakirjaryhmiin ja -sarjoihin. Nyt vaaditaan aivan toisenlaista näkökulmaa. Seulottavana on lukemattomia, jatkuvasti täydentyviä asiakirjasarjoja eri tallennusvälineillä lyhytikäisissä organisaatioissa. Koska arvonmääritys lisäksi tapahtuu usein osana tietokonejärjestelmän suunnittelua ennen kuin ainuttakaan asiakirjaa on laadittu, nykyaikainen arvonmääritys kohdistuu arkistonmuodostajan tehtäviin ja toimintoihin yksittäisten asiakirjojen ja niiden käytön sijasta. Huomio on siirtynyt itse asiakirjasta sen toiminnalliseen käyttökontekstiin, itse jäänteestä tekoon, joka jäänteen tuotti. Näkökulman siirtyminen asiakirjasta kontekstiin oli alun perin seurausta erilaisista virtuaalisista dokumenteista tietokoneympäristössä ja tehtäviin perustuvan arvonmääritysteorian kehityksestä. Se heijastaa myös postkustodiaalisia ajatuksia "arkistosta vailla seinä" internetissä sekä pyrkimyksiä luoda yhteen linkittyviä kuvailuja useiden arkistonmuodostajien yhteisistä fondeista. Arkistoteoria saa nyt innoituksensa enemmän asiakirjat luovien prosessien

⁷⁸ Ks. James M. O'Toole, "On the Idea of Permanence", *American Archivist* 52 (Winter 1989), s. 10-25, jossa on tärkeä analyysi. O'Toole on myös toistaiseksi julkaisemattomassa artikkelissaan tarkastelemassa ainutkertaisuuden merkitystä arkistoteoriassa ja käytännöissä.

analyysistä kuin prosessien tuotosten organisoinnista ja kuvailusta. Kuten Eric Ketelaar toteaa, ”tehtäviin perustuva arkistotiede korvaa kuvailevan arkistotieteen... fondin eheys ja arkistodokumenttien tehtävä niiden alkuperäisessä kontekstissa ovat ymmärrettävissä vain tulkitsemalla tehtävien näkökulmasta dokumentit synnyttänyttä toimintakontekstia”.⁷⁹

Neljäs viime vuosisadan yhteisestä historiasta nouseva teema liittyy kolmeen edelliseen. Arkistonhoitajalta vaaditaan nyt aktiivista puuttumista asiakirjahallinnan prosesseihin. Koska asiakirjoilta vaaditaan luotettavan evidenssin tunnusmerkit, on tarpeen yrittää ymmärtää tehtäviä, rakenteita, prosesseja ja konteksteja. Nykyaikainen arvonmääritys edellyttää (kuvailun lailla) tulkintoja niiden suhteellisesta merkityksestä. Siksi perinteinen käsitys puolueettomasta arkistoammattilaista ei ole enää hyväksyttävissä – jos se on sitä koskaan ollutkaan.

Arkistoammattilaiset tuovat väistämättä omat arvonsa toimintaan. Rajallisten resurssien ja valtaviin asiakirjamassojen vallitessa he päättävät, mitkä arkistonmuodostajat, mitkä järjestelmät, mitkä tehtävät, mitkä toiminnot ja mitkä kuvailu- ja tiedonjakelumenetelmät saavat täyden huomion. Ammattilaiset ovat muuttuneet kuluneen vuosisadan aikana arkistonmuodostajien jälkeensä jättämien dokumenttijäänteiden passiivisista säilyttäjäistä arkistoperinnön aktiivisiksi muokkaajiksi. Puolueettomiksi väitetyistä säilyttäjäistä on kehittynyt toimijoita, jotka asettavat asiakirjahallinnalle standardeja, ja mikä näkyvintä, valitsevat säilytettäväksi vain pienen osan tallennetusta informaatiosta. Arkistoammattilaisista on siten tullut mitä aktiivisimpia ”muistin talojen” rakentajia. Niinpä heidän olisi joka päivä tutkiskeltava omaa toimintaansa arkistojen synnyssä ja muistin muodostumisessa. Kun he tekevät näin herkästi, tietoisena historiallisesta perspektiivistä, heillä on paremmat mahdollisuudet tasapainottaa sitä, mitkä toiminnoista, tehtävistä, organisaatioista ja henkilöistä tulevat yhteiskunnassa asiakirjojen kautta joko osaksi maailman kollektiivista muistia tai suljetuksi sen ulkopuolelle.

Viides, viimeinen teema on, ettei arkistoteoria ole joukko muuttumattomia, ikuisesti tosia, puolueettomasti muotoiltuja lakeja. Vuosisadan johtavat ajattelijat ovat luovasti keksineet ”arkiston” aina uudelleen. Se on kuvastanut ajan julkista keskustelua, joskus tiedostamatta ja joskus tietoisesti. Arkistoteoria on kehittyessään heijastanut yhteiskunnan vaiheita 1800-luvun eurooppalaisesta positivismista amerikkalaisen New Dealin managerialismiin, McLuhanin ajatuksiin 1960-luvulla ja viimeksi postmoderniin historisismiin. Jos tämä tunnustetaan, arkistoteorian muuttuvasta luonteesta tulee ammatillinen vahvuus eikä heikkous. Itse asiassa parhaat arkistoteoretikot ovat kyenneet tunnistamaan ja tuomaan julki laajoja, usein jyrkkiä, muutoksia yhteiskunnassa, organisaatorakenteissa ja asiakirjahallinnan teknologioissa ja yhdistämään nämä muutokset arkistotyöhön ja arkistoajatteluun. Hugh Taylor ja Tom Nesmith kehottavat arkistoammattilaisia tutkimaan laadintakontekstin ja asiakirjan moninaisia yhteyksiä. Ammattikunta tarvitsee samanlaista tutkimusotetta arkistoammattilaisen ja yhteiskunnan välisen suhteen tarkasteluun.

Lopuksi tärkeä täsmennys. Tilanpuutteen vuoksi arkistoteorian historiasta on edellä vain yksinkertaistettu esitys. Kyse ei ole suoraviivaisesta kehityksestä, jossa irralliset koulukunnat kulkevat kohti nykyhetken suurta arkistoteoreettista konsensusta. Arkistohistoria on päinvastoin rikas kollaasi. Siinä on limittäisiä tasoja ja vastakkaisia ajatuksia, jotka on esitetty samanaikaisesti, jopa sekoittuneina. Osa ajattelijoina on enemmän erilaisia painotuksiltaan kuin perusteiltaan. Mukana on myös teoreetikkoja, jotka muuttavat ajatuksiaan olosuhteiden

⁷⁹ Ketelaar, ”Archival Theory and the Dutch Manual”, s. 36.

mukaan. Vanhoja ajatuksia ilmaantuu uusissa muodoissa ja uusissa paikoissa. Ajattelun heiluri heiluu edestakaisin, kun kukin sukupolvi ratkaisee edeltäjänsä ongelmia ja luo uusia ongelmia seuraavalle sukupolvelle. Ratkaisut kukoistavat hetken, tulevat sitten hylätyksi ja saavat lopulta elon uudelleen toisessa muodossa. Näin sen pitääkin olla.

1.9.2. Mihin menneisyys on johdanto?

Mihin suuntaan tämän jälkeen? Luulen, että olemme kehittämässä uudenlaista käsitteellistä ja teoreettista kehystä ammatille. Uudella vuosisadalla huomio siirtyy edelleen yksittäisten dokumenttien ominaisuuksista kohti asiakirjat luovien toimintojen, tehtävien ja toimenpiteiden tarkastelua. Arvonmääritys muuttuu vieläkin enemmän; asiakirjojen tarkastelusta makroanalyyksiksi laatijan avaintoiminnoista, tehtävistä ja asiakasvuorovaikutuksesta. Pitkäaikaissäilytykseen valikoidut asiakirjat heijastavat näitä tiiviissä muodossa. Järjestämisessä ja kuvailussa keskitytään vähemmän asiakirjoihin fyysisinä objekteina ja sen sijaan parannetaan mahdollisuuksia ymmärtää asiakirjat luoneita järjestelmiä, systeemidokumentointia ja metadataa. Arkistojen rooli voi muuttua ainakin julkishallinnossa ja yrityksissä: se ei enää anele yhteistyötä asiakirjojen luovuttajalta, vaan valvoo ja tarkkailee asiakirjojen laatijoiden toimintaa.⁸⁰

Kun arkistot kehittyvät vanhojen asiakirjojen fyysisistä säilytyspaikoista virtuaalisiksi tiloiksi, tietopalvelu muuttuu vastaavasti. Virtuaaliarkistoissa arkistonhoitajat auttavat ihmisiä kaikkialta maailmasta pääsemään tuhansien asiakirjajärjestelmien verkostoon, joka muodostuu sekä arkiston valvonnassa olevista että kompleksisemmista järjestelmistä, jotka on jätetty arkistonmuodostajien haltuun. Pääpaino säilyttämisessä siirtyy fyysisistä tallenteista informaation rakenteen ja toiminnallisen kontekstin varjelemiseen toistuvissa migraatioissa.

Nämä muutokset kertovat tarpeesta uudistaa arkistoteoriaa. Haasteisiin vastaaminen edellyttää, ettei provenienssia enää ymmärretä yhdeksi paikaksi tai hierarkkiseksi rakenteeksi, johon asiakirja liittyy. Sen sijaan provenienssin on viitattava organisaatioiden sisällä ja organisaatioiden välillä kulkeviin, jatkuvasti muuntuviin tehtäviin ja prosesseihin, joitka synnyttävät asiakirjan. Provenienssi on silloin staattisen rakenteen sijasta dynaaminen suhde asiakirjat synnyttäneeseen toimintaan. Alkuperäisen järjestyksen on myös muututtava asiakirjan yhdestä fyysisestä paikasta asiakirjojen joukossa loogiseksi heijastumaksi moninaisesta laatijoiden ja käyttäjien verkostosta. Tässä verkostossa esimerkiksi eri laatijat ovat eri toimenpiteissä voineet yhdistää datan eri "järjestyksiin" (tai eri "sarjoihin"). Siksi asiakirjan olisi jatkossa kuvastettava useita alkuperäisiä sarjoja ja järjestyksiä, ei vain yhtä.⁸¹ Samalla tavoin asiakirjalla ei tulisi enää tarkoittaa tallennetta, jossa informaation rakenne, sisältö ja konteksti yhdistyvät fyysisesti. Sen sijaan asiakirja olisi nähtävä virtuaalisena

⁸⁰ Keskustelu eri kategorioista ja olosuhteista, jossa arkistot voivat jättää asiakirjat arkistonmuodostajille riskittä määräämättömäksi ajaksi, ks. Terry Cook, "Leaving Archival Electronic Records in Institutions: Policy and Monitoring Arrangements at the National Archives of Canada", *Archives and Museum Informatics* 9 (1995), s. 141-49. Alaviitteet artikkelissa viittaavat David Bearmanin ja Ken Thibodeaun debattiin strategian hyödyistä ja haitoista vuodelta 1990, joka on sittemmin Margaret Hedstromin moderoimana julkaistu teoksessa David Bearman (toim.), *Archival Management of Electronic Records* (Pittsburgh, 1991). Debattia jatkoivat uudessa muodossa erillaiset johtopäätökset, joihin päädyttiin University of Pittsburghin ja University of British Columbian sähköisiä asiakirjoja koskevissa tutkimuksissa, ks. Luciana Duranti, Terry Eastwood, Frank Upward, Greg O'Shea ja David Roberts teemanumerossa *Archives and Manuscripts* 24 (November 1996).

⁸¹ Provokatiivinen, ensimmäinen postmoderni analyysi arkistonhoitajien monista vääristä ja harhaanjohtavista näkemyksistä ja oletuksista koskien "järjestystä" ja arkistonhoitajien roolia siinä, samoin kuin erilaisista "alkuperäisistä" ja muista järjestyksistä on Brien Brothmanin "Orders of Value: Probing the Theoretical Terms of Archival Practice", *Archivaria* 32 (Summer 1991), s. 78-100.

koosteena, jossa monet (eri ohjelmistojen ja prosessien) hajallaan olevat osat linkittyvät yhteen suorittamaan transaktion, välittämään idean tai olemaan tästä todiste. Myöskään arkistofondia ei pidä mieltää pysyväksi fyysiseksi järjestykseksi. Sen sijaan arkistofondin on kerrottava monien laatijoiden, muodostajien, toimintojen ja tehtävien dynaamisista suhteista. Se välittää nykyajan asiakirjojen provenienssin tarkemmin.

Nämä muutokset siirtävät arkistojen painopisteen teoriassa (ja käytännössä) pois asiakirjasta. Painopiste on taustalla olevassa toimenpiteessä, siinä tarkoituksessa, jossa asiakirja on laadittu, sekä asiakirjan toiminnallisessa kontekstissa. Uudessa paradigmassa ammattikunnan huomio ei ole fyysisessä asiakirjassa – arkistossa säilytyksessä olevassa objektissa – vaan asiakirjan laatijassa ja laatimisprosessin kontekstissa, tarkoituksissa, päämäärissä, suhteissa, toiminnoissa ja todennettavuudessa. Koska tämä on paljon enemmän kuin arkistossa jo olevien asiakirjojen tarkastelua, ajattelutapaa on nimitetty ”postkustodiaaliseksi”.⁸² Postkustodiaalisuus ei tarkoita vanhojen periaatteiden hylkäämistä tai luopumista asiakirjojen ottamisesta arkistoon. Se on perinteistä evidenssin suojelemista jenkinsonilaiseen tapaan, mutta uudessa tilanteessa, jossa viitekehys on fyysisen sijasta käsitteellinen, toiminta prosessi-eikä tuotosorientoitunutta, ja ajatus ainetta keskeisempää.⁸³

Omaksumalla postkustodiaalisen ja käsitteellisen provenienssin, joka muodostuu toisiinsa liittyvien toimintojen, laatijoiden ja ”asiakirjojen” dynaamisesta verkostosta, arkistoammattilaiset saavat intellektuaaliset työkalut sähköiset asiakirjojen integrointiin ammatillisiin käytäntöihin. He voivat tehdä nykyasiakirjojen arvonmäärittystä, kuvailla asiakirjojen rikasta kontekstia riippumatta asiakirjojen muodosta, sekä antaa eri asiakasryhmille paremmat eväät asiakirjojen ymmärtämiseen ja käyttöön niiden kontekstissa. Provenienssin uudenlainen määrittely estää arkistoammattilaisia, yhteistoimintakumppaneita ja tutkijoita hukkumasta merkityksettömään dataan. Alku arkistojen tulevaisuudelle on arkistohistorian kontekstilähtöisissä periaatteissa. Menneisyydestään arkistoammattilaiset voivat saada innoitusta johdattaa ihmisiä herkemmin rakkaudella rakennetuissa ”muistin taloissa”. Nykyajan postmoderni ja postkustodiaalinen eetos auttavat arkistoammattilaisia

⁸² Termiä ”postkustodiaalinen” käytti ensimmäisenä F. Gerald Ham artikkelissa ”Archival Strategies for the Postcustodial Era”, *American Archivist* 44 (Summer 1981), s. 207-16. Ham oli käsitellyt samoja teemoja aikaisemmin, mutta käyttämättä tätä termiä. Se tapahtui urauurtavassa kirjoituksessa ”The Archival Edge”, *American Archivist* 38 (January 1975), s. 5-13, joka on julkaistu uudelleen Danielsin ja Walchin teoksessa *Modern Archives Reader*, s. 326-35. Vaikka käsite on alkanut esiintyä yhä useammin arkistokirjallisuudessa ja postkustodialismi on usein sähköisiin asiakirjoihin liittyvän ajattelun taustalla, postkustodialismin seurauksia ammattikunnalle ja arkistonhoitajan työlle ei ole systemaattisesti tarkasteltu. Tästä ovat osin poikkeuksena jo mainitut australilaisten Ian Macleanin ja Peter Scottin työt vuosikymmenten takaa samoin kuin David Bearmanin kirjoitukset. Tuoreempaa australialaista keskustelua edustavat McKemmishin ja Upwardin ”Somewhere Beyond Custody”, erityisesti s. 137-41, heidän esseensä ja johdantonsa teoksessa *Archival Documents*, sekä Frank Upwardin kirjoitukset asiakirjojen jatkumomallista (viitteet 8 ja 20 yllä). Esimerkki postkustodiaalisesta seulonnasta yhdistettynä käytännön ajatteluun on Greg O’Shea, ”The Medium is not the Message: Appraisal of Electronic Records by Australian Archives”, *Archives and Manuscripts* 22 (May 1994), s. 68-93. Australian ulkopuolella postkustodiaalisen arvonmäärittelyn ja kuvailun käytännön seurauksia on pohdittu artikkeleissa Cook, ”Mind Over Matter: Towards a New Theory of Archival Appraisal” ja ”Concept of the Archival Fonds” sekä Hedstrom ja Bearman, ”Reinventing Archives.” Täydellisin selkeästi postkustodiaalinen analyysi on toistaiseksi Cookin ”Electronic Records, Paper Minds: The Revolution in Information Management and Archives in the Postcustodial and Postmodernist Era.” *Haluan tässä korostaa, että ”postkustodiaalinen” ei tarkoita ”ei-kustodiaalista”.* *Postkustodiaalinen paradigma on ajattelutapa, jota voidaan soveltaa sekä siirrettäessä asiakirjat arkistoon että jätettäessä ne joksikin aikaa arkistonmuodostajalle* [korostus kirjoittajan].

⁸³ Tästä ja kritiikistä postkustodialismia kohtaan, joka saatetaan esittää liian radikaalisti suurena erona entiseen sen sijaan että se olisi vain uusi painotus, ks. Heather MacNeilin hienoa artikkelia, ”Archival Theory and Practice: Between Two Paradigms”, s. 16-17. MacNeil väittää hyvin perustellen, että arkistojen tulisi edelleen keskittyä evidenssin suojaamiseen, vaikka keinot ja strategiat ovatkin olennaisesti muuttuneet. Se on jo jonkin aikaa ollut oma näkemykseni.

"tekemään menneisyyden äänet osaksi nykypäivän ääniä, ei haudatakseen kumpikaan, vaan antaakseen muistissamme molemmille elämän."⁸⁴

⁸⁴ Carruthers, *Book of Memory*, s. 260.